

Grey Scale #13

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

ZAWISTOWSKI

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO
im. Generała Broni Karola Świerczewskiego

KATEDRA HISTORII SZTUKI WOJENNEJ

~~Tylko do użytku~~
~~wewnętrznego ASG~~

76

płk dr Antoni KARPIŃSKI

PROBLEMY ORGANIZACJI I PROWADZENIA DZIAŁAŃ OBRONNYCH
PRZEZ WOJSKA 3 FRONTU
W REJONIE JEZIORA BALATON (MARZEC 1945 r.)

(Materiały do ćwiczenia)

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej

05-000721-004-0

WARSZAWA

PAŃCZYZNIA 1970

61152

Colour Chart #13

ZAWISZCOWSKI

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO
im. Generała Broni Karola Świerczewskiego

KATEDRA HISTORII SZTUKI WOJENNEJ

~~Tylko do użytku~~
~~wewnętrznego ASG~~

76

płk dr Antoni KARPIŃSKI

**PROBLEMY ORGANIZACJI I PROWADZENIA DZIAŁAŃ OBRONNYCH
PRZEZ WOJSKA 3 FRONTU UKRAIŃSKIEGO
W REJONIE JEZIGRA BALATON (MARZEC 1945 r.)**

(Materiały do ćwiczenia)

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej

05-000721-004-0

WARSZAWA

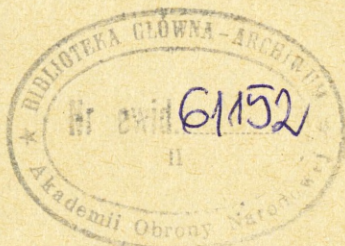
PAŹDZIERNIK

1970

61152

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO
im. Generała Broni Karola Świerczewskiego

KATEDRA HISTORII SZTUKI WOJENNEJ

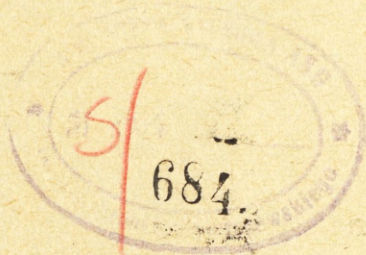
Tylko do użytku
wewnętrznego ASG

76

płk dr Antoni KARPIŃSKI

**PROBLEMY ORGANIZACJI I PROWADZENIA DZIAŁAŃ OBRONNYCH
PRZEZ WOJSKA 3 FRONTU UKRAIŃSKIEGO
W REJONIE JEZIORA BALATON (MARZEC 1945 r.)**

(Materiały do ćwiczenia)

H6201.

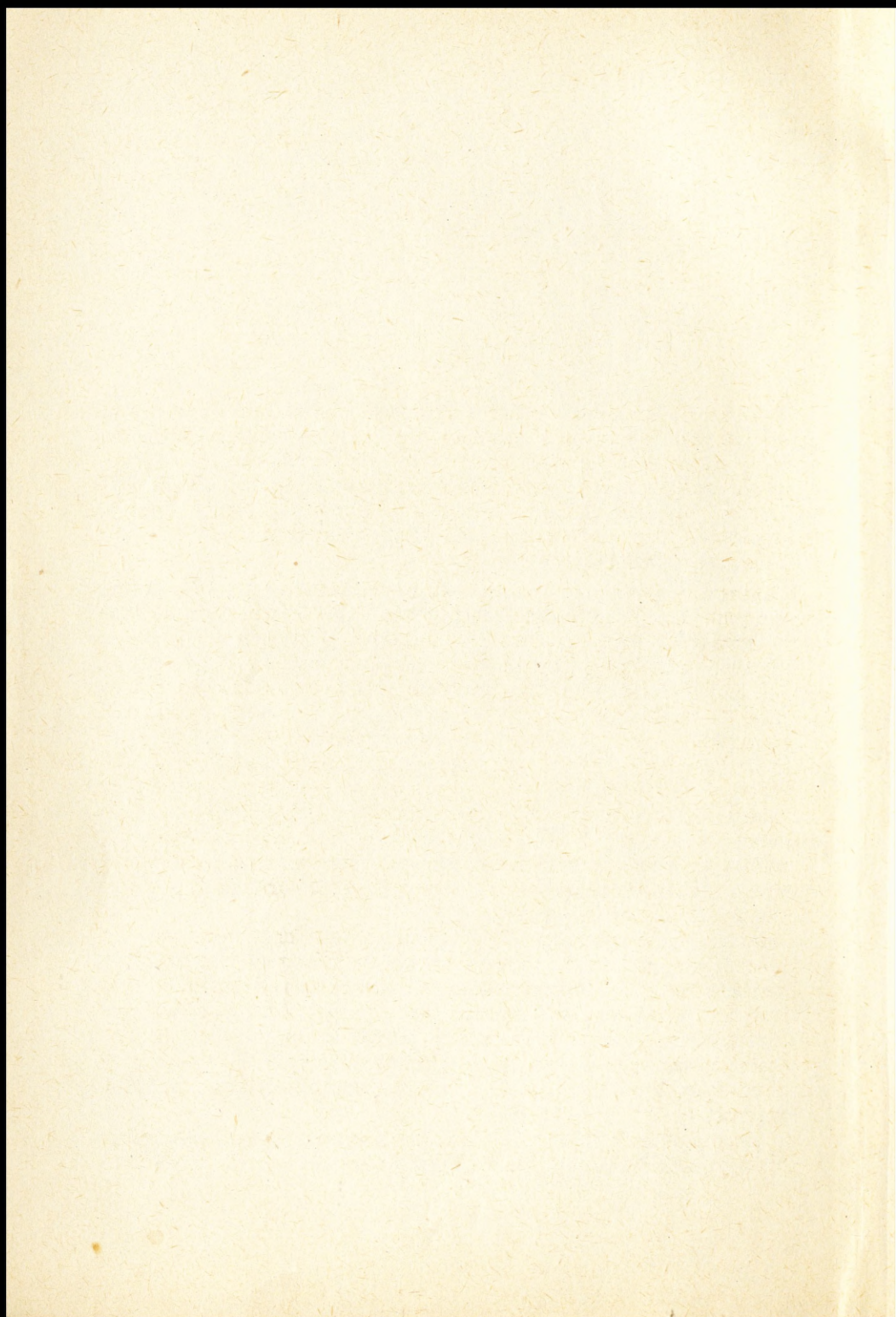
WARSZAWA

PAŹDZIERNIK

1970

TREŚĆ

	Str.
Wstęp	5
Sytuacja na kierunku wiedeńskim w połowie marca 1945 roku	8
Krótką charakterystyką rejonu działań	13
Przygotowanie przez dowództwo hitlerowskie kontrofensywy w rejonie jeziora Balaton	16
Plan dowództwa hitlerowskiego przeprowadzenia kontrofensywy	16
Ugrupowanie wojsk nieprzyjaciela	18
Ugrupowanie wojsk 3 Frontu Ukraińskiego	21
Wytoczne Naczelnego Dowództwa Armii Radzieckiej i decyzja dowódcy 3 Frontu Ukraińskiego	22
Organizacja obrony	24
Organizacja obrony przez wojska 3 Frontu Ukraińskiego	24
Ugrupowanie wojsk	26
Artyleryjskie zabezpieczenie operacji:	30
Zadania lotnictwa	33
Zabezpieczenie operacyjne działań	34
Partyjno-polityczne zabezpieczenie operacji:	39
Przebieg działań bojowych.	40
Wyniki operacji	50
Operacyjne i taktyczne wnioski	51
Zakończenie	60

WSTĘP

W marcu 1945 roku wojska 3 Frontu Ukraińskiego przeprowadziły balatońską operację obronną. Operacja ta zrealizowana została w końcowym okresie Wielkiej Wojny Narodowej, kiedy inicjatywa strategiczna niepodzielnie znajdowała się w rękach dowództwa radzieckiego i Radzieckie Siły Zbrojne przygotowywały druzgocące uderzenie mające na celu ostateczne rozgromienie hitlerowskich Niemiec.

Balatońska operacja obronna stanowi wspaniały przykład twórczego podejścia Naczelnego Dowództwa Armii Radzieckiej do wyboru sposobów i form prowadzenia działań bojowych.

W 1945 roku podstawową formą działań bojowych wojsk radzieckich było natarcie prowadzone jednocześnie na szerokim froncie — od Morza Bałtyckiego do Dunaju. Prowadzenie działań zaczepnych w tym samym czasie na olbrzymim froncie odpowiadało w pełni wysokiemu poziomowi rozwoju sił produkcyjnych państwa socjalistycznego oraz wzrastającym stale możliwościom Radzieckich Sił Zbrojnych; stanowiło nowy etap w rozwoju radzieckiej strategii. W celu umocnienia osiągniętego powodzenia, odparcia przeciwwuderzeń nieprzyjaciela, przygotowania nowych operacji nierzadko wojska radzieckie w warunkach ogólnego natarcia przechodziły do obrony.

Doświadczenie operacji 1945 roku potwierdza fakt, że we współczesnych wojnach, prowadzonych na olbrzymich obszarach, rozwijanie natarcia jednocześnie na wszystkich kierunkach nie zawsze jest możliwe, bądź też nie jest celowe. Może zaistnieć sytuacja, kiedy zachodzi konieczność przejścia na niektórych kierunkach do obrony. Celem takiej obrony jest przygotowanie bardziej sprzyjających warunków do przejścia do dalszych działań zaczepnych.

W dyrektywie z 1946 r. o szkoleniu operacyjnym generałów i oficerów podkreślano: „Należy mieć na uwadze to, że same ope-

racje obronne nie są w stanie zapewnić pełnego załamania natarcia nieprzyjaciela. Jedynie przejście od obrony do działań zaczepnych może doprowadzić do załamania takiego natarcia, a następnie zniszczenia samego nieprzyjaciela. Prowadzenie operacji obronnych potrzebne jest po to, aby zahamować natarcie nieprzyjaciela i wygrać na czasie niezbędnym dla organizacji kontrrofensywy". A zatem w dyrektywie podkreślona jest współzależność obrony i natarcia.

Przykładem takiego powiązania obrony i natarcia jest właśnie balatońska operacja obronna, w toku której wykrwawiono duże zgrupowanie pancerne wojsk niemiecko-faszystowskich i stworzono warunki do przejścia wojsk 3 Frontu Ukraińskiego do zdecydowanego natarcia na kierunku wiedeńskim.

Balatońską operację obronną charakteryzują następujące właściwości:

Wojska 3 Frontu Ukraińskiego przeszły do obrony po pomyślnym zakończeniu operacji, mającej na celu likwidację trzeciego przeciwuderzenia nieprzyjaciela na kierunku budapeszteńskim, z zadaniem umocnienia zdobytych rubieży, utrzymania przyczółka na zachodnim brzegu Dunaju i przygotowania nowej operacji zaczepnej.

Wojska 3 Frontu Ukraińskiego celowo przeszły do obrony, aby wykorzystując dodatnie strony zawczasu przygotowanej obrony załamać przygotowywaną przez nieprzyjaciela kontrofensywę, wyczerpać i wykrwawić jego siły, wygrać czas niezbędny dla przeprowadzenia przegrupowania i koncentracji sił i środków przeznaczonych do natarcia.

Obrona zorganizowana została przeciw nieprzyjacielowi, który posiadał nad wojskami radzieckimi przewagę w sile żywej i szczególnie w środkach technicznych. Pomimo tej przewagi natarcie nieprzyjaciela zostało załamane, przy czym wojska radzieckie w pełni zachowały siły umożliwiające im natychmiastowe przejście do działań zaczepnych po bitwie obronnej.

Podczas przeprowadzania balatońskiej operacji obronnej wykorzystane zostały bogate doświadczenia, uzyskane przez wojska radzieckie w poprzednich okresach wojny, szczególnie doświadczenia z obrony na „łuku” kurskim w lipcu 1943 r. oraz obrony mającej na celu odparcie przeciwuderzeń dużych zgrupowań pancernych nieprzyjaciela na kierunku budapeszteńskim w styczniu 1945 roku.

Radzieccy generałowie i oficerowie, opierając się na poznanych prawidłowościach prowadzenia wojny i sprzyjających obie-

ktywnie istniejących wówczas warunkach, zademonstrowali wysoki poziom sztuki wojennej, a wojska — wysokie moralne wartości bojowe, co sprawiło, że obrona 3 Frontu Ukraińskiego okazała się nie do pokonania przez nieprzyjaciela.

Praca niniejsza ma na celu odtworzenie przebiegu balatońskiej operacji obronnej, wskazanie na dalszy prawidłowy rozwój sztuki organizowania i prowadzenia operacji obronnej, zdemonstrowanie awanturniczego charakteru strategii hitlerowskiej i jednocześnie podkreślenie znaczenia tej operacji dla stworzenia dogodnych warunków do przeprowadzenia działań zaczepnych na kierunku wiedeńskim.

SYTUACJA NA KIERUNKU WIEDEŃSKIM W POŁOWIE MARCA 1945 ROKU

(Szkic 1)

W styczniu 1945 roku Radzieckie Siły Zbrojne rozwinęły potężne natarcie na ołbrzymim froncie — od Morza Bałtyckiego do Dunaju. W ciągu trwającej 40 dni ofensywy w styczniu—lutym 1945 roku wojska radzieckie osiągnęły poważne operacyjno-strategiczne sukcesy.

W drugiej połowie lutego 1945 roku wojska radzieckie prowadziły walki mające na celu likwidację dużych zgrupowań wojsk hitlerowskich, odciętych w Kurlandii (Lotewska SRR) i Prusach Wschodnich, likwidowały zgrupowanie nieprzyjaciela na Pomorzu Wschodnim, rozszerzały przyczółki na zachodnim brzegu Odry — na podejściach do Berlina, i nacierając w trudnych warunkach górskiego terenu Karpat wypędzały okupanta hitlerowskiego z terytorium Czechosłowacji. Armia Radziecka skutecznie przygotowywała warunki do wykonania ostatecznych druzgocących uderzeń na wojska hitlerowskie znajdujące się na berlińskim kierunku strategicznym. Na tym też kierunku były skoncentrowane zasadnicze siły wojsk radzieckich.

Na południowym skrzydle frontu radziecko-niemieckiego wojska 2 i 3 Frontu Ukraińskiego pomyślnie zakończyły realizację dziewiątego uderzenia, wyzwalając w jego wyniku większą część Węgier wraz z ich stolicą Budapesztem.

Wojska 2 Frontu Ukraińskiego kontynuowały natarcie na prawym skrzydle, a w centrum i na lewym skrzydle prowadziły walki na rubieży: Nowa-Baňa wschodni brzeg rzeki Hron do m. Csata, Soldiny oraz na wschód od miejscowości Moca na północnym brzegu Dunaju. Na zachodnim brzegu rzeki Hron wojska Frontu utrzymywały przyczółek mający ważne znaczenie operacyjne i umożliwiający rozwinięcie na nim do natarcia dużego zgrupowania uderzeniowego. 13 lutego wojska 2 Frontu Ukraińskiego

zakończyły likwidację okrażonego w Budapeszcie (jeszcze w grudniu 1944 r.) 150-tysięcznego zgrupowania nieprzyjaciela i wyzwoliły stolicę Węgier.

Wojska 3 Frontu Ukraińskiego po odparciu w styczniu 1945 r. trzech przeciwuderzeń silnych zgrupowań pancernych nieprzyjaciela przeszły w końcu stycznia do natarcia i odrzuciły wojska hitlerowskie między jeziorami Velence i Balaton na rubież: jezioro Velence, Seregélyes, Ening, jezioro Balaton. Napotkawszy silny opór nieprzyjaciela wojska Frontu od 10 lutego umocniły się na osiągniętej rubieży.

Ostatecznie w połowie lutego 1945 r. wojska 3 Frontu Ukraińskiego (46, 4 gw., 26, 27, 1 bułgarska i 17 armia lotnicza) prowadziły walki na rubieży: wschód Esztergom, Man, Gant, południowo-zachodni brzeg jeziora Velence, północno-wschodni brzeg jeziora Balaton, następnie od południowego brzegu jeziora Balaton do rzeki Drawa w rejonie Babocsa i dalej na wschód wzdłuż rzeki Drawa do m. Torianc.

Tak więc wojska Frontu zajmowały na zachodnim brzegu Dunaju duży przyczółek posiadający ważne strategiczne znaczenie.

W drugiej połowie lutego przed wojskami 2 Frontu Ukraińskiego na północ od rzeki Dunaj broniła się 8 hitlerowska armia polowa. Przed wojskami 3 Frontu Ukraińskiego na południe od rzeki Dunaj do jeziora Balaton broniła się 3 armia faszystów węgierskich i 6 hitlerowska armia polowa; na południe od jeziora Balaton — 2 hitlerowska armia pancerna. Wszystkie wyżej wymienione armie wchodziły w skład grupy armii „Południe”. Oprócz tych sił przed wojskami 3 Frontu Ukraińskiego wzdłuż południowego brzegu rzeki Drawy broniły się wojska hitlerowskiej grupy operacyjnej Weichsa ze składu grupy armii „E”.

Z chwilą osiągnięcia przez wojska 2 Frontu Ukraińskiego terenów południowej Czechosłowacji (na północ od Dunaju), a przez wojska 3 Frontu Ukraińskiego rejonu jezior Velence i Balaton (na zachód od Dunaju) stworzone zostały sprzyjające warunki do rozwinięcia dalszego natarcia w kierunku stolicy Austrii — Wiednia, a następnie przez Bramę Wiedeńską na tereny południowych Niemiec, gdzie granica była najslabiej umocniona.

Natarcie na tym kierunku miało doprowadzić do zdobycia przez wojska radzieckie zachodnich rejonów Węgier i Austrii, a równocześnie otwierało im drogę do południowych granic Niemiec hitlerowskich. W rezultacie tego Niemcy traciły ważne pod względem ekonomicznym obszary, na których znajdowały się duże zapasy surowców strategicznych i skoncentrowane były duże

zakłady przemysłu wojennego. W zachodnich rejonach Węgier znajdowało się nągykaniskie zagłębie naftowe, zaopatrujące armię hitlerowską w ropę naftową. Ponadto dopóki działania bojowe rozwijały się na terytorium Węgier, po stronie armii hitlerowskiej prowadziły walki jednostki faszystów węgierskich.

W Austrii w 1945 roku znajdowało się 600 zakładów przemysłu wojennego, w tym ponad 120 fabryk lotniczych, produkujących w ciągu jednego roku — 9 tysięcy samolotów i do 18 tysięcy silników lotniczych.*

Przemysł czołgowy Austrii w końcu wojny dostarczał armii hitlerowskiej miesięcznie 600 czołgów, 400 samochodów pancernych, 50 pociągów pancernych.** Na terenie Austrii znajdowały się również zasoby ropy naftowej. Ponadto Austria w czasie wojny była poważnym dostawcą ludzi dla armii hitlerowskiej. Od 1938 do 1945 roku do armii hitlerowskiej powołano około 1 600 tysięcy Austriaków. Pozwoliło to na utworzenie 35 dywizyj i późniejsze systematyczne ich uzupełnianie.

Wyjście wojsk radzieckich na południową granicę Niemiec doprowadzało do poważnego pogorszenia sytuacji armii hitlerowskiej na Bałkanach i zmuszało ją do opuszczenia Jugosławii. Skomplikowała się również sytuacja armii hitlerowskiej w północnych Włoszech. Ponosily klęskę plany dowództwa hitlerowskiego wykorzystania Bałkanów w charakterze „jabłka niezgody” pomiędzy Związkiem Radzieckim, Stanami Zjednoczonymi i Anglią i jego nadzieje na możliwość stawiania długotrwałego oporu wojskom radzieckim w oparciu o tak zwaną „południową twierdzę”.

Uwzględniając powstanie korzystnej sytuacji na południowym strategicznym skrzydle frontu radziecko-niemieckiego, Naczelne Dowództwo Armii Radzieckiej powzięło decyzję o przygotowaniu i przeprowadzeniu siłami 2 i 3 Frontu Ukraińskiego operacji zaczepnej na kierunku wiedeńskim w celu rozgromienia wojsk hitlerowskich znajdujących się na południowym skrzydle na Węgrzech i w Austrii.

W związku z tym Naczelne Dowództwo Armii Radzieckiej w dyrektywie z 17 lutego 1945 roku, wydanej na czwarty dzień po wyzwoleniu Budapesztu, postawiło wojskom obu Frontów następujące zadania:

* Czasopismo „Mirowoje Choizajstwo i Mirowaja Politika” nr 5, 1947 r. str. 40.

** Gazeta „Krasnaja Zwiezda” z 29 marca 1950 r.

...1. Dowódca 2 Frontu Ukraińskiego — przygotować i przeprowadzić operację zaczepną z zadaniem wykonania uderzenia na północ od rzeki Dunaj w ogólnym kierunku na Nowe Zamki, Majački. Znojmo z jednoczesnym natarciem lewego skrzydła Frontu wzdłuż południowego brzegu Dunaju, opanować Bratysławę i nie później niż 20 dnia operacji opanować Brno. Znojmo, a następnie we współdziałaniu z wojskami 3 Frontu Ukraińskiego zdobyć Wiedeń.

W dalszym ciągu rozwijać natarcie na Pilzno.

Dla wykonania tego zadania:

a) uderzenie na północ od rzeki Dunaj wykonać siłami 9 gw., 7 gw. i lewego skrzydła 53 armii, wzmocnionymi trzema dywizjami artylerii przełamania, ciężkimi brygadami i pułkami dział pancernych. Na odcinku przełamania stworzyć nasycenie artylerii wynoszące nie mniej niż 200 luf (76 mm i większe) na 1 km frontu. Dla rozwinięcia powodzenia po przełamaniu obrony nieprzyjaciela wykorzystać wzdłuż północnego brzegu Dunaju 6 armię pancerną gw. i grupę konno-zmechanizowaną Plijewa.

b) uderzenie na południe od Dunaju wykonać siłami 46 armii, wzmocnionej dywizją artylerii OND i 2 korpusem zmechanizowanym gw.

2. Dowódca 3 Frontu Ukraińskiego — przygotować i przeprowadzić operację zaczepną z zadaniem uderzenia z rejonu Székesfehérvár w ogólnym kierunku na Pápa, Szombáthely, rozgromić znajdujące się na północ od jeziora Balaton zgrupowanie nieprzyjaciela i nie później niż w 15 dniu operacji wyjść na austriacko-węgierską granicę. Jednocześnie wojskami lewego skrzydła Frontu nacierać na północ od rzeki Drawa i opanować nagykanińskie zagłębienie naftowe. W dalszym ciągu głównymi siłami Frontu rozwijać natarcie w kierunku Wiener-Neustadt, St. Pölten w celu współdziałania z wojskami 2 Frontu Ukraińskiego w opanowaniu Wiednia.

Armię bułgarską wykorzystać do ubezpieczenia lewego skrzydła Frontu rozwijając ją wzdłuż północnego brzegu rzeki Drawa.

Dla wykonania tego zadania:

a) uderzenie z rejonu Székesfehérvár wykonać siłami 4 gw., 27 i 26 armii, wzmocnionymi trzema dywizjami artylerii przełamania. Na odcinku przełamania stworzyć nasycenie artylerii wynoszące nie mniej niż 200 luf (76 mm i większe) na 1 km frontu;

b) uderzenie na południe od jeziora Balaton wykonać siłami 57 armii w składzie dziewięciu dywizji piechoty:

c) związki szybkie (18, 23 korpusy pancerne, 1 korpus zmechanizowany gw., 5 korpus kawalerii gw.) wykorzystać do rozwinięcia poważenia po przełamaniu obrony nieprzyjaciela na kierunku głównego uderzenia.

3. Natarcie wojsk 2 i 3 Frontu Ukraińskiego rozpocząć 15.3. 1945 r.

4. O wydanych zarządzeniach zameldować.*

Nr 11027
17.2.45 20.15.

Naczelne Dowództwo
J. Stalin
Wasilewski

Tak więc w dyrektywie Naczelnego Dowództwa wojskom 2 i 3 Frontu Ukraińskiego zostało postawione zadanie rozgromienia południowego skrzydła wojsk hitlerowskich, opanowania stolicy Austrii — Wiednia oraz rozwijania natarcia w głąb Austrii i na tereny południowej Czechosłowacji w celu zagrożenia Niemcom hitlerowskim z południa. Główną rolę w planowanej operacji miał spełniać 2 Front Ukraiński wzmocniony 9 armią gw. z odvodu Naczelnego Dowództwa i 46 armią z 3 Frontu Ukraińskiego (armia ta została podporządkowana 2 Frontowi Ukraińskiemu 21 lutego razem z odcinkiem, na którym była rozwinięta). Okres jednego miesiąca dzielący wojska od rozpoczęcia operacji umożliwiał im staranne i wszechstronne jej przygotowanie.

Wojska 2 i 3 Frontu Ukraińskiego rozpoczęły przygotowania do natarcia natychmiast po otrzymaniu dyrektywy Naczelnego Dowództwa. Jednakże wypadki, które zaszły w drugiej połowie lutego i w pierwszej połowie marca, doprowadziły do radykalnej zmiany sytuacji na tym odcinku frontu i spowodowały wydanie nowych zarządzeń przez Naczelne Dowództwo Armii Radzieckiej.

Dowództwo hitlerowskie wykorzystując zdradziecką politykę kół rządzących USA i Anglii w stosunku do Związku Radzieckiego, wyrażającą się w zupełnej bezczynności amerykańsko-angielskich sił zbrojnych w Europie zachodniej, przerzuciło na Węgry w drugiej połowie lutego poważne siły. Z rejonu Ardenów została przerzucona 6 armia pancerna SS, z Włoch — 16 dywizja zmo-

* Zbiór materiałów z historii Wielkiej Wojny Narodowej, wyd. 3, Wojenizdat, 1950, str. 9—10.

toryzowana „Reichsführer”, 356 dywizja piechoty. Oprócz tego wiele jednostek zostało przetrzuconych z innych odcinków frontu radziecko-niemieckiego.

Dowództwo hitlerowskie, przygotowując kontrofensywę w rejonie jeziora Balaton, zdecydowało wykonać przeciwuderzenie na północ od Dunaju w celu zlikwidowania przyczółka 2 Frontu Ukraińskiego na rzece Hron i odtworzenia obrony wzdłuż zachodniego jej brzegu. Jednocześnie dowództwo hitlerowskie wykonując to przeciwuderzenie zamierzało skupić uwagę dowództwa radzieckiego na rejonie na północ od Dunaju i zmusić je do osłabienia wojsk radzieckich znajdujących się w rejonie jeziora Balaton.

17 lutego zgrupowanie uderzeniowe nieprzyjaciela (z 8 armii połowej IT korpusu pancernego SS z 6 armii pancetnej SS), posiadające w swoim składzie do czterech dywizji pancernych (w sumie ponad 400 czołgów i dział pancernych), we współdziałaniu z piechotą działającą na transporterach opancerzonych i wsparte przez lotnictwo przeszło do natarcia z rubieży Csata, Kert w kierunku południowym, a w nocą na 18 lutego — z rejonu Tata przez Dunaj w kierunku północnym. W okresie od 17 do 24 lutego toczyły się uporczywe walki. Za cenę olbrzymich strat w sile żywej i sprzęcie bojowym nieprzyjacielowi udało się odrzucić wojska 7 armii gw. na wschodni brzeg rzeki Hron. W ten sposób przyczółek utrzymywany przez wojska 2 Frontu Ukraińskiego na zachodnim brzegu rzeki Hron został utracony. Wojska 7 armii gw. poniosły znaczne straty. Położenie operacyjne 2 Frontu Ukraińskiego na tym kierunku pogorszyło się.

W drugiej połowie lutego rozpoznanie radzieckie ustaliło, że dowództwo hitlerowskie koncentruje w rejonie jeziora Balaton duże zgrupowanie pancerne w celu przejścia do kontrofensywy. Na początku marca dane te zostały w pełni potwierdzone.

Sytuacja wymagała od dowództwa radzieckiego podjęcia energicznych środków w celu odparcia przygotowywanej przez nieprzyjaciela kontrofensywy.

KRÓTKA CHARAKTERYSTYKA REJONU DZIAŁAŃ

(Szkic 2)

Operacja obronna wojsk 3 Frontu Ukraińskiego została przeprowadzona na przyczółku położonym na prawym brzegu Dunaju w rejonie na północny wschód i południe od jeziora Balaton.

Przyczółek ten z północy i wschodu ograniczony był rzeka Dunaj, z południa — rzeką Drawą, z zachodu — północnymi odgałęzieniami gór Las Bakoński oraz jeziorami Velence i Balaton. Głębokość przyczółka na zachód od Budapesztu i na południe od jeziora Velence wynosiła 25—30 km, a na południe od jeziora Balaton dochodziła do 120 km.

Powierzchnia przyczółka w pasie zajmowanym przez wojska 3 Frontu Ukraińskiego stanowi równinę, posiadającą niewielkie wzgórza o łagodnych stokach. Na północ od jeziora Velence oraz pomiędzy jeziorami Velence i Balaton lasów jest mało. Jedynie w niektórych miejscach, głównie na wzgórzach, można spotkać niewielkie zagajniki dębowe. Wiele dróg jest wysadzonych drzewami. Na południowy wschód i południe od jeziora Balaton lasów jest więcej, przy czym spotyka się tu również odcinki zabagnione.

Rejon działań charakteryzuje istnienie dużej ilości kanałów, strumieni i rowów melioracyjnych. Największe znaczenie posiadają kanały Sárviz, Kapos i Sió; mają one szerokość 15—35 m, głębokość — 2—5 m. Brzegi kanałów są obwałowane, spadziste, a wysokość ich dochodzi do 2 m. Wojska Frontu wykorzystały kanały dla rozbudowy wzdłuż nich pasów obronnych, pozycji ryglowych oraz w charakterze przeszkód przeciwczołgowych. Otwarcie śluz w rejonie Siófok (nad jeziorem Balaton) pozwalało podnieść poziom wody w kanale Sió o 1 m i tym samym zwiększyć jego wartość jako przeszkody, szczególnie przeciwczołgowej.

Ważne znaczenie operacyjne posiadały jeziora Velence i Balaton. Długość jeziora Velence dochodzi do 10 km, szerokość — 3 km. Jezioro Balaton — największe w Europie środkowej ma długość około 80 km, szerokość do 12 km, głębokość — do 8 m. Te dwa jeziora jak gdyby rozdzielały przyczółek na trzy części.

Pasy obronne na północy i południu opierały się swymi końcami o rzeki Dunaj i Drawę, a w centrum o jeziora Velence i Balaton. Zabezpieczało to stworzenie trwałej obrony na skrzydłach armii radzieckich i równocześnie umożliwiało wydzielenie mniejszej ilości sił do obrony południowo-wschodnich wybrzeży jeziora Balaton.

Jeśli chodzi o nieprzyjaciela, to rozwinięcie przez niego natarcia pomiędzy jeziorami Velence i Balaton umożliwiało mu wykorzystanie jezior dla osłony skrzydeł swego zgrupowania uderzeniowego, z drugiej jednak strony manewr jego wojsk w stronę skrzydeł był w poważnym stopniu ograniczony.

Sieć drogowa w rejonie przyczółka jest dobrze rozwinięta. Na północ od jeziora Velence oraz między jeziorami Velence i Balaton co każde 4—5 km przebiega szosa lub droga utrzymana.

Poważny wpływ na organizację i prowadzenie obrony miała rzeka Dunaj — duża naturalna przeszkoda wodna o znaczeniu strategicznym. W pasie zajmowanym przez wojska 3 Frontu Ukraińskiego rzeka Dunaj ma szerokość od 600 do 1000 m, głębokość 6—12 m, szybkość prądu — 1 m na sekundę. Dunaj ograniczał rozbudowę obrony w głąb i utrudniał komunikację z wojskami znajdującymi się na przyczółku. Ponadto rozpoczynający się spływ kry lodowej komplikował w poważnym stopniu działania bojowe wojsk oraz pracę tyłów. Komunikację przez Dunaj zabezpieczało dziesięć przepraw. W rejonach Csepel, Ercsi, Dunapentele, Dunaföldvár i Batina przygotowane były mosty na podporach pływających o nośności po 16 ton każdy. W rejonach Dunaföldvár, Paks, Gerjen, Mohács czynne były przeprawy promowe. Istniały również dwa mosty kolejowe w rejonach Csepel i Baja. Ponadto dla usprawnienia transportu amunicji przez Dunaj w warunkach rozpoczynającego się spływu kry lodowej została zawieszona na linach kładka. Trałowanie, nawigację i przeprawy zabezpieczały okręty Dunajskiej flotyli wojennej. Dowództwo 3 Frontu Ukraińskiego wykorzystało Dunaj do rozbudowy wzdłuż jego wschodniego brzegu frontowej rubieży obrony.

Poważną przeszkodą o znaczeniu operacyjnym była rzeka Drawa. Szerokość jej dochodziła do 350 m, głębokość — 6 m. Drawa osłaniała wojska 3 Frontu Ukraińskiego z południa i równocześnie ograniczała hitlerowcom przeprowadzenie na tym kierunku natarcia dużymi siłami.

W końcu lutego rozpoczęły się wiosenne roztopy. Występująca obficie woda, w tym również zaskórna, poważnie utrudniała prace obronne. Wskutek tego na wielu odcinkach prace ziemne do końca roztopów były nadzwyczaj ograniczone.

Teren w rejonie działań bojowych umożliwiał wykorzystanie wszystkich rodzajów wojsk. Najbardziej dogodny do natarcia był teren położony na północ od jeziora Velence oraz między jeziorami: Velence i Balaton. Dobrze rozwinięta sieć dróg pozwoliła dowództwu hitlerowskiemu wykorzystać tu do natarcia duże siły związków pancernych i zmotoryzowanych. Natarcie w tym rejonie doprowadzało do rozcięcia wojsk radzieckich znajdujących się na przyczółku na dwie części.

Natarcie na południe od jeziora Balaton było utrudnione ze względu na istniejące lasy, zabagnione odcinki i konieczność forsowania rzeki Drawa.

W sumie znaczna ilość kanałów, jezior, rzek oraz miejscowości posiadających murowane zabudowania ułatwiała wojskom 3 Frontu Ukraińskiego stworzenie silnej i trwałej obrony. Natomiast istnienie na tyłach Frontu rzeki Dunaj utrudniało w toku operacji manewr siłami i środkami z głębi oraz komplikowało prace armijnych i frontowych tyłów.

PRZYGOTOWANIE PRZEZ DOWÓDZTWO HITLEROWSKIE KONTROFENSYWY W REJONIE JEZIORA BALATON

(Szkic 1 i 2)

Plan dowództwa hitlerowskiego przeprowa- dzenia kontrofensywy

Dowództwo hitlerowskie wyjątkowo dużą uwagę zwracało na wiedeński kierunek strategiczny. Aby zabezpieczyć się od ewentualnego wtargnięcia wojsk radzieckich od strony Bałkanów do Austrii i na tereny południowych Niemiec, dowództwo hitlerowskie skoncentrowało na Węgrzech duże zgrupowanie wojsk, w którego składzie znajdowało się do piętnastu dywizji pancernych i zmotoryzowanych (około połowy wszystkich dywizji pancernych i zmotoryzowanych, działających w tym czasie na froncie radziecko-niemieckim).

Plan dowództwa hitlerowskiego, dotyczący prowadzenia działań wojennych na południowym skrzydle frontu radziecko-niemieckiego, był ściśle związany z ogólnymi celami strategicznymi, jakie sobie przywódcy III Rzeszy postawili w tym okresie. Plan ten sprowadzał się do tego, by przeciągnąć wojnę ze Związkiem Radzieckim, wygrać na czasie i doprowadzić do zawarcia separatystycznego pokoju z USA i Anglią. Dążąc do osiągnięcia tych celów hitlerowcy faktycznie zaprzestali stawiania oporu na froncie zachodnim i swoje główne siły przerzucili na front radziecko-niemiecki.

W celu zerwania natarcia wojsk radzieckich na berlińskim kierunku strategicznym dowództwo hitlerowskie zamierzało zabezpieczyć go przez rozbudowę silnej obrony i koncentrację w tym rejonie dużych zgrupowań swych wojsk.

Na południowym skrzydle frontu radziecko-niemieckiego dowództwo hitlerowskie postanowiło wykonać w rejonie jeziora Balaton kontrofensywę w celu rozgromienia wojsk radzieckich na przyczółku dunajskim (między Dunajem i jeziorem Balaton), zlikwidować przyczółek i tym samym unicestwić przygotowania wojsk radzieckich do natarcia na kierunku wiedeńskim.

Wyjście wojsk hitlerowskich nad rzekę Dunaj miało stworzyć zagrożenie całego południowego skrzydła frontu radzieckiego i w rezultacie zmusić dowództwo radzieckie do przegrupowania do tego rejonu znacznych sił z kierunku berlińskiego, a tym samym do odsunięcia na pewien czas terminu natarcia na Berlin.

Dowództwo hitlerowskie przypuszczało, że po pomyślnym wykonaniu kontrofensywy uda mu się przez utrzymanie obrony na rubieży rzeki Dunaj osłonić kierunek wiedeński, ustabilizować sytuację na Bałkanach, co z kolei pozwoliłoby mu przerzucić stąd część sił na kierunek berliński.

Plan przeprowadzenia kontrofensywy przez dowództwo hitlerowskie przewidywał wykonanie trzech silnych uderzeń w kierunkach zbieżnych w celu rozkawałkowania całości sił 3 Frontu Ukraińskiego na części, zniszczenia ich i osiągnięcia rubieży rzeki Dunaj.

1 Głównie uderzenie miało być wykonane siłami 6 armii polowej i 6 armii pancernej SS, między jeziorami Velence i Balaton w celu wyjścia nad rzekę Dunaj na odcinku Dunapentele, Dunaföldvár i rozcięcia w ten sposób wojsk 3 Frontu Ukraińskiego na dwie części. Po osiągnięciu rzeki Dunaj główne siły zgrupowania uderzeniowego hitlerowców miały uderzyć na północ i opanaować Budapeszt, a część sił miała nacierać na południe, by we współdziałaniu z jednostkami 2 armii pancernej oraz grupy operacyjnej Weichsa zniszczyć wojska 3 Frontu Ukraińskiego między jeziorem Balaton a Dunajem.

2 Drugie uderzenie hitlerowcy zamierzali wykonać siłami 2 armii pancernej z rejonu na wschód od Nagykanizsa w kierunku na Kaposvár. Uderzenie to miało doprowadzić do rozgromienia południowego skrzydła 3 Frontu Ukraińskiego.

3 Trzecie uderzenie — również przeciw południowemu skrzydłu Frontu, miało być wykonane siłami grupy operacyjnej Weichsa z południowego brzegu rzeki Drawy — z rejonu Dolni Miholjac, Valpovo — w ogólnym kierunku na Szegszárd dla połączenia się z 6 armią pancerną SS.

✓ Dowództwo hitlerowskie, wykonując uderzenia na trzech kierunkach, zamierzało zmylić dowództwo radzieckie co do kierunku

głównego uderzenia. związać odwody 3 Frontu Ukraińskiego, przeciąć jego komunikacje, rozbić siły znajdujące się na przyczółku dunajskim i wypść na szerokim froncie nad rzekę Dunaj.

Plan dowództwa hitlerowskiego w swojej istocie był planem wyraźnie awanturniczym. Zasadniczą przyczyną tego była niewłaściwa, błędna ocena sytuacji. Mianowicie dowództwo hitlerowskie wzięło jedynie pod uwagę konieczność niedopuszczenia do natarcia wojsk radzieckich na kierunku wiedeńskim, podczas gdy w tym czasie główne działania Armii Radzieckiej rozwijały się na kierunku berlińskim. Dowództwo hitlerowskie przeceniło znaczenie swojego planu wojennego, swoich sił i środków — nie doceniając jednocześnie wzrastającej nieustannie siły Armii Radzieckiej, wysokiego ducha moralnego żołnierza radzieckiego, jego wytrzymałości w walkach obronnych oraz mistrzostwa radzieckiego dowództwa. Zgrupowaniu uderzeniowemu wojsk hitlerowskich zostały postawione poważne cele strategiczne, dla osiągnięcia których nie dysponowało ono odpowiednią ilością sił, nawet w warunkach posiadania przewagi w czołgach. Ponadto dowództwo hitlerowskie nie posiadało odwodów strategicznych potrzebnych dla rozwinięcia powodzenia, podczas gdy dowództwo radzieckie ześrodkowało na południowym skrzydle Frontu poważne odwody przeznaczone do rozwinięcia działań zaczepnych.

Ugrupowanie wojsk nieprzyjaciela

Do wykonania kontrofensywy w rejonie jeziora Balaton dowództwo hitlerowskie ześrodkowało przed wojskami 3 Frontu Ukraińskiego duże zgrupowanie wojsk pancernych, w którego skład na początku marca wchodziły: 6 armia polowa, 6 armia pancerna SS i 2 armia pancerna ze składu grupy armii „Południe” oraz wojska operacyjnej grupy Weichsa ze składu grupy armii „E”.

6 armia pancerna SS w grudniu 1944 roku brała udział w składzie zgrupowania uderzeniowego w natarciu przeciw wojskom anglo-amerykańskim, w Ardenach. W styczniu 1945 roku z chwilą przejścia Armii Radzieckiej do natarcia na berlińskim kierunku strategicznym dowództwo hitlerowskie zmuszone było zaprzestać działań w Ardenach, wycofać z walki znaczną część sił i przerzucić je szybko na front radziecko-niemiecki. 6 armię pancerną SS przerzucono na teren Węgier. W jej skład (o chwili osiągnięcia przez nią rejonu jeziora Balaton) wchodziły 1 i 2 kor-

pus pancerny SS, posiadające razem cztery dywizje pancerne SS (1, 2, 11 i 12). 6 armia pancerna SS została uzupełniona najbardziej zdolnymi do walki faszystami (nazistami) oraz uzbrojona w ciężkie czołgi i działa pancerne typu „Tygrys”, „Królewski tygrys”, „Pantera” i „Ferdynand”. Wszystkie dywizje pancerne uzupełniono do stanu etatowego. Na przykład 9 dywizja pancerna SS w swym składzie posiadała 17 279 szeregowców, podoficerów i oficerów, 193 czołgi i działa pancerne oraz 208 transporterów opancerzonych.

Koncentracja 6 armii pancernych SS w rejonie jeziora Balaton dokonywana była w ścisłej tajemnicy. Wszystkie związki taktyczne i oddziały miały zmienione nazwy i numeracje. Sztab armii nosił nazwę „główny sztab piechoty”. Wśród żołnierzy rozpowszechniono pogłoskę, że ich armia ma być przerzucona na kierunek berliński.

Jednakże mimo tych wszystkich przedsięwzięć, dowództwu hitlerowskiemu nie udało się ukryć faktu przegrupowania tej armii na teren Węgier. Dowództwo radzieckie już w drugiej połowie lutego wiedziało o przetrzuceniu 6 armii pancernych SS na kierunek wiedeński. Ponadto dowództwo hitlerowskie zmuszone było wykorzystać 1 korpus pancerny SS do wykonania przeciuderzenia w rejonie na wschód od Komarom. W ten sposób możliwość zaskoczenia dowództwa radzieckiego przez nieoczekiwane pojawienie się 6 armii pancernych SS w rejonie jeziora Balaton została przez hitlerowców utracona.

Z chwilą osiągnięcia przez 6 armię pancerną SS rejonu jeziora Balaton w jej skład zostały dodatkowo włączone: 44 dywizja piechoty, 3 i 4 dywizje kawaleryjskie, 23 dywizja pancerna i 25 węgierska dywizja piechoty.

Na początku marca 1945 roku 6 armia polowa i 6 armia pancerna SS zajmowały następujące położenie.

Na odcinku Gant, jezioro Velence bronił się 4 korpus pancerny SS (3 dywizja pancerna SS „Totenkopf”, 2 węgierska dywizja pancerna i 5 dywizja pancerna SS „Wiking”). Korpus miał za zadanie utrzymać zajmowaną rubież i tym samym osłonić od północy główne siły 6 armii pancernych SS. W wypadku pomyślnego rozwoju operacji 4 korpus pancerny SS powinien był przejść do natarcia na kierunku budapeszteńskim.

Na odcinku jezioro Velence, kanał Sárviz w pierwszym rzucie znajdowały się 356 i 44 dywizje piechoty oraz 23 dywizja pancerna, a od kanału Sárviz do jeziora Balaton — 1 i 12 dywizje

pancerne SS, 25 węgierska dywizja piechoty oraz 3 i 4 dywizje kawalerii.

W rejonie Urhida, Nagasglasani, Polgárdi zesrodkowane były 1 i 3 dywizje pancerne z 3 korpusu pancernego oraz 2 i 9 dywizje pancerne SS z 2 korpusu pancernego SS. Siły te przeznaczone były do rozwinięcia powodzenia. W rejonie Mór znajdowała się w odwodzie operacyjnym 6 dywizja pancerna*.

Tak więc dowództwo hitlerowskie do 5 marca 1945 roku zesrodkowało na odcinku Gant, jezioro Balaton jedenaste dywizji pancernych, trzy dywizje piechoty i dwie dywizje kawalerii, wzmocnione dużą ilością różnego rodzaju oddziałów wzmocnienia. Zgrupowanie uderzeniowe zesrodkowane między jeziorami Velence i Balaton posiadało w swoim składzie 1380 czołgów i dział pancernych, 318 transporterów opancerzonych oraz 3230 dział i moździerzy. Charakterystyczny był fakt nie spotykanego dotąd w Wielkiej Wojnie Narodowej Związku Radzieckiego nasycenia zgrupowania pancernego ciężkimi czołgami. Hitlerowcy skoncentrowali tu około 350 czołgów typu „Tygrys” i „Królewski tygrys” oraz około 240 czołgów typu „Pantera”.

Wzdłuż północno-zachodniego brzegu jeziora Balaton oraz między jeziorem Balaton a rzeką Drawa zajmowały obronę resztki 2 węgierskiego korpusu armijnego i 2 armia pancerna hitlerowców. W składzie 2 armii pancernej znajdowały się: 118 lekka dywizja piechoty, 1 dywizja piechoty górskiej, 71 dywizja piechoty, 2 węgierska dywizja piechoty, 13 dywizja piechoty górskiej SS, 16 dywizja zmotoryzowana, 92 brygada zmotoryzowana, grupa bojowa „Bakon”, 261 brygada dział pancernych, jeden pułk policyjny i dziewięć samodzielnych batalionów. W sumie 2 armia pancerna posiadała 62 300 szeregowców, podoficerów i oficerów, 350 dział i moździerzy oraz 132 czołgi i działa pancerne.

Wzdłuż południowego brzegu rzeki Drawy do Dunaju działały wojska grupy operacyjnej Weichsa, posiadającej w swoim składzie sześć dywizji, jedną brygadę i trzy pułki policyjne w pierwszym rzucie i do pięciu dywizji w odwodzie.

Wojska zajmujące obronę na rubieży między rzeką Dunaj a jeziorem Balaton wchodziły w skład armijnej grupy operacyjnej „Balk”. Grupą tą kierował sztab 6 armii hitlerowskiej.

W sumie przed wojskami 3 Frontu Ukraińskiego nieprzyjacieli zgrupował jedenaste dywizji pancernych, jedną dywizję zmotoryzowaną, 19--21 dywizji piechoty i kawalerii oraz dużą ilość

* Archiwum MO t. 234, p. 26370 s. d. 8, str. 192.

samodzielnych oddziałów, pododdziałów i środków wzmocnienia. Zgrupowanie hitlerowskie liczyło ogółem 310 tysięcy szeregowców, podoficerów i oficerów, 5630 dział i moździerzy, 1600 czołgów i dział pancernych oraz 900 transporterów opancerzonych. Zgrupowanie to wspierała 4 flota powietrzna, posiadająca w swoim składzie 859 samolotów.

UGRUPOWANIE WOJSK 3 FRONTU UKRAIŃSKIEGO

(Szkic 1 i 2)

Wojska 3 Frontu Ukraińskiego na początku marca 1945 r. zajmowały obronę na rubieży: Gant, zachodni brzeg jeziora Velenec, północno-wschodni brzeg jeziora Balaton, następnie od południowego brzegu jeziora Balaton do rzeki Drawa w rejonie Babocsa i dalej wzdłuż północnego brzegu Drawy do Torianc. Długość rubieży zajmowanej przez Front dochodziła do 370 km.

3 Front Ukraiński posiadał w swoim składzie pięć armii ogólnowojskowych (4 gw., 26, 27, 57 i 1. bułgarska), jedną armię lotniczą (17), dwa korpusy pancerne, jeden korpus zmechanizowany oraz jeden korpus kawalerii.

4 gw., 26 i 57 armie zajmowały obronę od miejscowości Gant do Koni-Étvés. Dalej na południe do rzeki Drawy i wzdłuż północnego brzegu tej rzeki do miejscowości Torianc zajmowała obronę 1 armia bułgarska. W drugim rzucie Frontu broniła się 27 armia; w odwodzie znajdowały się 23 i 18 korpusy pancerne, 1 korpus zmechanizowany gw. oraz 5 korpus kawalerii gw. i 84 dywizja piechoty.

W sumie 3 Front Ukraiński posiadał czterdzieści trzy dywizje, w tym sześć bułgarskich dywizji piechoty.

Stosunek sił i środków pod koniec 5 marca przedstawia tabela 1.

Tabela 1

Sily i środki	3 Front Ukraiński	Nieprzy- jacieli	Stosunek sił
Szereg., podofic. i ofic.	301 487	310 000	1 : 1,03
Dział i moździerzy	6 674	5 630	1,2 : 1
Czołgów i dział pancernych	416	1 600	1 : 3,8
Transporterów opancerzonych	—	900	—
Karabinów maszynowych	6 741	15 400	1 : 2,3

Tak więc nieprzyjaciel posiadał nad wojskami 3 Frontu Ukraińskiego przewagę w czołgach 3.8 raza, w karabinach maszynowych — 2.3 raza oraz nieznaczną przewagę w sile żywej.

Na kierunku głównego uderzenia wojska hitlerowskie posiadały jeszcze większą przewagę w siłach i środkach, zwłaszcza w czołgach i działach pancernych. Tak na przykład w pasie natarcia 6 armii pancerniej SS hitlerowcy posiadali przewagę nad wojskami radzieckimi w sile żywej, działach i moździerzach 2.3 raza, a w czołgach i działach pancernych — 5.2 raza. Na kierunku głównego uderzenia hitlerowcy osiągnęli nasycenie do 76 czołgów na 1 km frontu.

Mając taką przewagę, szczególnie w czołgach, dowództwo hitlerowskie liczyło na uzyskanie w planowanej kontrofensywie rozstrzygających wyników.

WYTYCZNE NACZELNEGO DOWÓDZTWA ARMII RADZIECKIEJ I DECYZJA DOWÓDCY 3 FRONTU UKRAIŃSKIEGO

Kontrofensywa wojsk hitlerowskich nie była niespodzianką dla dowództwa radzieckiego, które nie tylko w porę wykryło przygotowanie, lecz określiło również czas przejścia nieprzyjaciela do natarcia.

Naczelne Dowództwo Armii Radzieckiej po wykryciu we właściwym czasie koncentracji dużego zgrupowania pancernego nieprzyjaciela w rejonie jeziora Balaton i odgadnięciu planu hitlerowców przejścia do kontrofensywy zdecydowało nie przerywać przygotowań do operacji zaczepnej na kierunku wiedeńskim, lecz jednocześnie uznało za celowe przystąpić do organizacji obrony w celu odparcia uderzenia nieprzyjaciela. W tym ostatnim wypadku chodziło o wyczerpanie i wykrwawienie w walkach obronnych zgrupowań uderzeniowych nieprzyjaciela, zadanie im jak największych strat, by następnie przejść do zdecydowanego natarcia na kierunku wiedeńskim i w jego wyniku ostatecznie rozgromić hitlerowców na południowym strategicznym skrzydle Frontu.

Zgodnie z tym zamiarem dowódcy 3 Frontu Ukraińskiego postawiono zadanie: nie przerywając przygotowań do natarcia zorganizować operację obronną.

Na podstawie otrzymanego zadania sztab 3 Frontu Ukraińskiego opracował plan operacji obronnej. Dowódca Frontu — Marszałek Związku Radzieckiego Tołbuchin 20 lutego 1945 roku

Detyngda 374

uprzedził dowódcę w armii o przygotowywanej przez nieprzyjaciela kontrolepsywie i dał wytyczne dotyczące udoskonalenia obrony. Detyngda dowódcy Frontu była następująca:

— przez uporczywą i aktywną obronę na zawczasu przygotowanych rubieżach wyczerpać i wykrwawić zgrupowania pancerne nieprzyjaciela, wygrać na czasie niezbędnym do przygotowania natarcia, po czym przejść do natarcia i ostatecznie rozgromić wojska hitlerowskie, znajdujące się w rejonie jeziora Balaton;

— obronę mieć głęboko urzutowaną, przede wszystkim przeciwpancerną. Ponieważ główne uderzenie nieprzyjaciela spodziewane jest na północ od jeziora Velence lub między jeziorami Velence i Balaton, główny wysiłek wojsk Frontu skupić w rejonach na północ i południe od jeziora Velence — na kierunku budapeszteńskim;

— ugrupowanie operacyjne wojsk Frontu mieć w dwa rzuty, przy czym drugim rzutem osłonić kierunek budapeszteński na rubieży Kisvelence, Dunapentele. Wzdłuż wschodniego brzegu kanału Sárviz zorganizować rubież ryglową z czołgowymi zasadzkami, przygotowanymi przez 18 korpus pancerny. Do chwili rozpoczęcia przez nieprzyjaciela natarcia na kierunku budapeszteńskim ześrodkować również odwody Frontu. W armiach i związkach taktycznych zorganizować silne odwody przeciwpancerne. Przewidzieć przeprowadzenie giętkiego manewru odwodami zarówno wzdłuż frontu, jak i z głębi;

— przez uporczywą obronę każdego metra bronionej pozycji odpierać skutecznie uderzenia wojsk pancernych nieprzyjaciela. Kontrataki przeprowadzać jedynie w wyjątkowych wypadkach, gdy istnieje bezwarunkowa pewność uzyskania w nich powodzenia. Przeciwuderzeń bez zgody Frontu nie wykonywać, chroniąc maksymalnie siłę żywą i bojowy sprzęt techniczny;

— ataki wojsk pancernych nieprzyjaciela odpierać zmasowanymi uderzeniami ognia artylerii, silnymi uderzeniami bombowców i szturmowców, ogniem czołgów, będących w zasadzkach i ich manewrem na zagrożone kierunki oraz szerokim stosowaniem minowania atakowanych odcinków. Podstawową siłą i środkiem przy odpieraniu uderzeń czołgów nieprzyjaciela powinna być artyleria wszystkich kalibrów. Piechota powinna wykorzystywać wszystkie posiadane środki w celu niszczenia czołgów, mając przy tym na uwadze wykonanie swego głównego zadania — odcięcie piechoty nieprzyjaciela od czołgów i jej zniszczenie.

Gotowość obrony — 3 marca 1945 roku.

ORGANIZACJA OBRONY

Organizacja obrony przez wojska 3 Frontu Ukraińskiego

(Szkic 2, 3, 4 i 5)

Armie 3 Frontu Ukraińskiego nie dysponowały jednakowym czasem dla organizacji obrony. Wojska 4 armii gw. i 26 armii przystąpiły do umacniania zajmowanej rubieży od czasu jej osiągnięcia, to jest od 11 lutego 1945 roku. Armie znajdujące się na lewym skrzydle Frontu — 57 i 1 bułgarska — umacniały zajmowaną rubież już od grudnia 1944 r. Obrona była rozbudowywana zgodnie z projektem Regulaminu polowego z 1943 roku i instrukcją dla kadry oficerskiej „Obrona pozycyjna z zastosowaniem systemu tranzei” z 1944 roku. Uwzględniano również doświadczenia z organizacji obrony w poprzednich operacjach. Na rozbudowę obrony miała także wpływ ograniczona głębokość przyczółka.

Zgodnie z wytycznymi Naczelnego Dowództwa i decyzją dowódcy Frontu wojska 3 Frontu Ukraińskiego w ciągu drugiej połowy lutego i pierwszych pięciu dni marca wykonały olbrzymią pracę, mającą na celu stworzenie trwałej obrony i odpowiednio ugrupowanie wojsk, nagromadzenie amunicji i środków materiałowych, ustalenie ugrupowania i siły nieprzyjaciela. W ciągu tego okresu czasu została zorganizowana głęboko urzutowana obrona, która miała załamać natarcie silnego zgrupowania pancernego nieprzyjaciela.

Ogólna głębokość obrony przygotowanej przez wojska radzieckie na północny zachód od jeziora Balaton dochodziła do 25—50 km, a na lewym skrzydle Frontu do 100—120 km. Składała się ona z trzech pasów obrony w armiach i dwóch—trzech frontowych rubieży obrony. Ponadto w strukturę obrony wchodziło wiele pozycji pośrednich i ryglowych, zwróconych frontem na północ i południe. Na szczególnie ważnych kierunkach przygotowano ponadto do obrony okężnej 66 miejscowości.

Taktyczna strefa obrony składała się z głównego i drugiego pasa obrony. Jej głębokość dochodziła do 10—15 km.

Główny pas obrony posiadał głębokość 5—7 km i składał się z pozycji głównej, zapasowej i ryglowej oraz z samodzielnych kompanijnych lub batalionowych rejonów obrony, rozmieszczonych pomiędzy pozycjami — główną i zapasową oraz przeznaczonych do obrony rejonów stanowisk ogniowych artylerii. Główna pozycja miała dwie—trzy linie tranzei, a zapasowa —

jedną, dwie linie transzei. Bataliony rozmieszczone pomiędzy pozycją główną i zapasową rozbudowywały pozycję pośrednią, składającą się z jednej—dwóch linii transzei.

Tak więc główny pas obrony, jeśli się uwzględni pozycję pośrednią, składał się z trzech pozycji, mając w sumie 3—5, a miejscami 8 linii transzei, połączonych rowami łączącymi.

Drugi pas obrony przebiegał w odległości 3—10 km od przedniego skraju głównego pasa i składał się z dwóch linii transzei.

Na głębokości 15—25 km rozbudowana była tyłowa armijna rubież obrony. Składała się ona z jednej—dwóch linii transzei. Na wielu odcinkach pomiędzy głównym a drugim pasem, jak również pomiędzy drugim pasem a armijną rubieżą obrony rozbudowane były pozycje pośrednie.

Frontowa rubież obrony przebiegała wzdłuż wschodniego brzegu Dunaju z tym, że na południowym odcinku była ona wysunięta na zachodni brzeg rzeki. Składała się ona z dwóch rubieży o ogólnej głębokości 50—60 km. Frontowa rubież „A” rozbudowana była na linii Dunaföldvár, Cece, Pincehely, Dombóvár, Drawastara i składała się z dwóch transzei. Na tej rubieży wykopano 576 km transzei i rowów łączących i urządzono 82 batalionowe i 29 kompanijnych rejonów obrony.

Frontowa rubież „D” rozbudowana była na linii Bonyhád, Bóriad, Lug. Wykonano na niej 110 km transzei i rowów łączących.

Frontowe rubieże połączone były ze sobą szeregiem pozycji pośrednich.

Ogólna długość rubieży obronnych dochodziła do 1500 km, przy czym wykonano na nich 2444 km transzei.

Przy rozbudowie obrony szczególną uwagę zwrócono na umocnienie jej różnego rodzaju zaporami. Przed przednim skrajem, a także w taktycznej głębokości obrony, rozbudowano przeciwczołgowe i przeciwpiechotne zapory minowe. W sumie w pasie Frontu ustawiono 127 153 miny przeciwczołgowe i 126 620 min przeciwpiechotnych. Dawało to średnie nasycenie — 730 min przeciwczołgowych i 670 — przeciwpiechotnych na 1 km frontu. Na ważnych, zagrożonych przez czołgi kierunkach nasycenie min dochodziło do 2500—2700 na 1 km frontu.

Na szczególnie ważnych kierunkach przed przednim skrajem i w głębi głównego pasa obrony ustawiono do 70 km zapór drutowych oraz 3282 fugasy.

W lasach i zagajnikach zbudowano zawały (w 57 armii — 9143 metry bieżące). W pasie 4 armii gw. w rejonie Csala wykopano rów przeciwczołgowy, którego długość wynosiła 5200 m, głębokość — 4 m, szerokość — 10—11 m. Prowadzono również prace

mające na celu niszczenie dróg. Przygotowano do wysadzenia mosty. Ogólna głębokość strefy zapór inżynierskich dochodziła do 10—15 km.

W ten sposób cały obszar przyczółka znajdującego się na zachodnim brzegu Dunaju w krótkim czasie został przygotowany pod względem inżynierskim do skutecznej obrony. Głęboko rozbudowany system pozycji i pasów obronnych stwarzał wojskom radzieckim dogodne warunki do wykonywania w czasie walk obronnych manewru siłą żywą i sprzętem bojowym zarówno wzdłuż frontu, jak i z głębi.

Ugrupowanie wojsk (Szkic 2, 3 i 4)

3 Front Ukraiński ugrupowany był w dwa rzuty operacyjne i ponadto w odwodzie posiadał związki szybkie. W pierwszym rzucie znajdowały się 4 gw., 26, 57 i 1 bułgarska armie; w drugim rzucie — 27 armia. W odwodzie pozostawały 23 i 18 korpusy pancerne, 1 korpus zmehanizowany gw. oraz 5 korpus kawalerii gw. i 84 dywizja piechoty.

4 armia gw. (dowódca — generał-lejtenant Zachwatajew) w składzie trzech korpusów piechoty i jednego rejonu umocnionego, wzmocniona 9 dywizją artylerii przełamania, broniła rubieży długości 39 km — od Gant do Seregélyes. Ugrupowanie operacyjne armii było w dwa rzuty: w pierwszym rzucie znajdowały się dwa korpusy piechoty i rejon umocniony, zajmujące główny i drugi pas obrony; w drugim rzucie jeden korpus piechoty, którego jedna dywizja obsadzała tyłową armijną rubież obrony, a pozostałe dwie przygotowywały pozycję pośrednią pomiędzy drugim pasem obrony a tyłową armijną rubieżą.

Związki taktyczne i oddziały pierwszego rzutu armii również ugrupowane były w dwa rzuty. Korpusy miały po dwie dywizje piechoty w pierwszym rzucie i po jednej — w drugim. 1 rejon umocniony gw. bronił odcinka szerokości 9 km, mając w pierwszym rzucie trzy, a w drugim dwa samodzielne bataliony artylerii i karabinów maszynowych. Niedociągnięciem w organizacji obrony 1 rejonu umocnionego gw. było to, że nie obsadzał on wojskami drugiego pasa obrony.

* Skład 4 armii gw.: 20 korpus armijny gw. (7 DPDes gw., 5 DPDes gw. i 80 dywizja piechoty gw.); 21 korpus armijny gw. (41, 69 i 62 dywizje piechoty gw.); 31 korpus armijny gw. (40, 34 i 4 dywizje piechoty gw.); 1 rejon umocniony gw. (2, 8, 10, 9 i 11 samodzielne bataliony artylerii i karabinów maszynowych).

Operacyjna głębokość obrony armii wynosiła 30 km. Wszystkie pasy obrony obsadzone były przez wojska. Na pierwszym pasie broniły się cztery dywizje piechoty (7—8 km na jedną dywizję) i jeden rejon umocniony, na drugim — dwie dywizje, na pozycji pośredniej — dwie dywizje, a na tylowej armijnej rubieży — jedna dywizja. Nasylenie operacyjne na odcinku od Gant do jeziora Velence (długość 30 km) wynosiło: jedna dywizja na 3,3 km. Oprócz tego w pasie obrony 4 armii gw. w rejonie Lovasbéreny rozmieszczony był 23 korpus pancerny (25 czołgów i dział pancernych), pozostających w odwodzie dowódcy Frontu.

26 armia (dowódca — generał-lejtnant Gagen) w składzie trzech korpusów armijnych*, wzmocniona 7 dywizją artylerii przełamania, broniła rubieży długości 44 km od Seregélyes do jeziora Balaton. Armia ugrupowana była w jednym rzucie operacyjnym — trzy korpusy w linię. Do 5 marca w odwodzie armii znajdował się 133 korpus armijny (21, 122, 104 dywizje piechoty), który rozbudowywał drugi pas obrony na odcinku Sarasd, Yenefalfa. 5 marca zgodnie z decyzją dowódcy 3 Frontu Ukraińskiego korpus ten został przekazany do dyspozycji dowódcy 37 armii. W odwodzie dowódcy 26 armii pozostała 21 dywizja piechoty.

W pasie głównego wysiłku armii, na odcinku szerokości 20 km, bronił się 30 korpus armijny (szkielet 4), wzmocniony 25 brygadą artylerii haubic, 11 brygadą artylerii lekkiej, 3 brygadą moździerzy, 43 brygadą artylerii przeciwpancernej, 58 pułkiem artylerii raketowej, 1 i 3 dywizjonem 45 pułku artylerii raketowej oraz 1202 pułkiem artylerii pancernej. Ponadto korpus wspierała swoim ogniem armijna podgrupa artylerii w składzie 9 i 205 brygady artylerii armat. W sumie korpus otrzymał 75% artylerii wzmocnienia armii.

Ogółem 30 korpus armijny posiadał dziewiętnaście batalionów piechoty, 370 dział i moździerzy wszystkich kalibrów (47% całości artylerii znajdującej się w armii), 24 wyrzutnie raketowe, 22 działa pancerne oraz 515 ręcznych i ciężkich karabinów maszynowych. Nasylenie taktyczne w pasie obrony korpusu wynosiło do jednego batalionu piechoty, 28,5 dział i moździerzy, 1 dział pancerne oraz 25,8 ciężkich i ręcznych karabinów maszynowych na 1 km frontu.

30 korpus armijny ugrupowany był w jednym rzucie. W odwodzie dowódca korpusu posiadał dwa pułki piechoty. W skład

* Skład 26 armii: 30 korpus armijny (155, 36 gw., 68 dywizja piechoty gw.); 135 korpus armijny (233, 236 i 74 dywizje piechoty); 104 korpus armijny (151, 93 i 63 dywizje piechoty gw.).

korpusnej grupy artylerii wchodziły: 320 pułk artylerii haubic, 50 pułk artylerii raketowej oraz 1 i 3 dywizjon 45 pułku artylerii raketowej. Artyleryjski odwód przeciwpancerny korpusu składał się z 1202 pułku artylerii pancernej (piętnaście 76 mm dział pancernych) oraz 1964 pułku artylerii przeciwpancernej (dwadzieścia 76 mm dział).

Oddział zaporowy korpusu, w skład którego wchodziła kompania saperów (na dwóch samochodach) z 500 minami przeciwczołgowymi i 150 kg materiału wybuchowego, miał działać wspólnie z artyleryjskim odwodem przeciwpancernym. Oddział zaporowy oraz odwód przeciwpancerny rozmieszczone były w rejonie Sarasd (tu również znajdowało się stanowisko dowodzenia korpusu) i miały zawczasu przygotowane rubieże rozwinięcia.

Dywizje piechoty były ugrupowane w jeden—dwa rzuty. 155 i 36 dywizje piechoty gw., broniące się na głównym wysiłku korpusu, zajmowały odcinki długości 6—4 km, a 68 dywizja piechoty gw. — 10 km. 36 dywizja piechoty gw. ugrupowana była w dwa rzuty, a 155 i 68 dywizje piechoty gw. — w jednym rzucie. Pułki miały w swoim składzie po dwa bataliony i były ugrupowane w jednym rzucie. W odwodzie dowódcy pułków pozostawiali po 1 kompanii fizylierów.

135 korpus armijny bronił pasa szerokości 17 km, będąc ugrupowany w dwa rzuty: dwie dywizje w pierwszym i jedna — w drugim rzucie. 233 dywizja piechoty tegoż korpusu ugrupowana była w dwa rzuty. Pułki miały po dwa bataliony i były ugrupowane w jednym rzucie. 74 dywizja piechoty ugrupowana była w jednym rzucie. W odwodzie dowódcy tej dywizji pozostawał jeden batalion.

104 korpus armijny bronił pasa szerokości 7 km i również ugrupowany był w dwa rzuty: jedna dywizja — w pierwszym i dwie — w drugim rzucie.

Wszystkie siły 26 armii skupione były dla utrzymania taktycznej strefy obrony. Wojska armii zajmowały główny pas obrony, na którym znajdowało się sześć dywizji piechoty i drugi pas, gdzie broniły się cztery dywizje. Nasylenie operacyjne wynosiło: jedna dywizja na 4,4 km. Ogólna głębokość ugrupowania operacyjnego armii dochodziła do 10—15 km. Należy dodać, że obronę na tym kierunku pogłębiał drugi rzut i odwody Frontu.

57 armia (dowódca — generał-lejtnant Szarochin) * na począt-

* Skład 57 armii: 6 korpus armijny gw. (10 DPDes gw., 61 i 20 dywizje piechoty gw.); 133 korpus armijny (84, 122 i 104 dywizje piechoty); 64 korpus armijny (73 gw., 299 i 113 dywizje piechoty); 32 brygada zmechanizowana, 3 gw. i 53 pułki motocyklistów.

ku operacji broniła rubieży długości 113 km: Zamardi, południowo-wschodni brzeg jeziora Balaton, Keresztur i dalej na południe do Koni-Étvés.

Wzdłuż południowo-wschodniego brzegu jeziora Balaton na rubieży długości 53 km armia osłaniała się dwoma pułkami motocyklistów (3 gw. i 53 pmotc) i samodzielnym batalionem amfibii. Siłami dwóch korpusów armijnych (sześć dywizji piechoty) armia broniła rubieży Keresztur, Koni-Étvés długości 60 km.

57 armia ugrupowana była w jednym rzucie operacyjnym, mając w odwodzie — w rejonie Osztopan — 32 brygadę zmechanizowaną. Armijny rejon przeciwpancerny w składzie 374 pułku artylerii przeciwpancernej rozbudowany był w pobliżu stacji Kis-Korpad (na zachód od Kaposvár).

Armijny artyleryjski odwód przeciwpancerny, posiadający w swoim składzie 864 pułk artylerii pancernej był zesrodkowany również na zachód od Kaposvár. Oddział zaporowy armii rozmieszczony był wspólnie z armijnym artyleryjskim odwodem przeciwpancernym.

Korpusy i dywizje ugrupowane były w jeden—dwa rzuty. Nasycenie operacyjne wynosiło: jedna dywizja na 10 km. Głębokość obrony armii zapewniała realizacją przygotowanego z góry manewru siłami i środkami wzdłuż frontu i z głębi.

133 korpus armijny został włączony w skład 57 armii po 6 marca, przy czym jego dwie dywizje (34 i 122 dywizje piechoty) od razu weszły do walki w rejonie na południe od Pécs, a jedna dywizja (104 dywizja piechoty) pozostała w odwodzie dowodzącej armii.

1 armia bułgarska posiadająca w swoim składzie dwa korpusy armijne (sześć dywizji piechoty po 12—13 tysięcy ludzi każda)* broniła rubieży długości do 150 km, mając w pierwszym rzucie cztery dywizje piechoty i w głębokości operacyjnej dwie dywizje piechoty. Dywizje i oddziały 1 armii bułgarskiej ugrupowane były w jeden—dwa rzuty.

W drugim rzucie 3 Frontu Ukraińskiego na rubieży Kisvelence, Dunapentele znajdowała się 27 armia (dowódca — generał-pułkownik Trofimienko)**. Dwa korpusy armijne tej armii obsadzały armijną tyłową rubież obrony, a 33 korpus armijny zesrodkowany był na wschodnim brzegu Dunaju w rejonie na po-

* Skład 1 armii bułgarskiej: 3 korpus armijny (10, 8 i 12 dywizje piechoty), 4 korpus armijny (11, 3 i 16 dywizje piechoty).

** Skład 27 armii: 35 korpus armijny gw. (78 i 163 dywizje piechoty oraz 3 DPDes gw.); 37 korpus armijny (320, 316 i 108 dywizje piechoty gw.); 33 korpus armijny (206, 337, 202 dywizje piechoty).

łudnie od Budapesztu. Przewidziany był manewr tym korpusem z lewego brzegu Dunaju w rejon na północ od jeziora Velence.

Odwoły 3 Frontu Ukraińskiego rozmieszczone były następująco: 23 korpus pancerny (25 czołgów i dział pancernych) zesrodkowany był w rejonie Lovasbéreny — w pasie 4 armii gw. 18 korpus pancerny (75 czołgów i dział pancernych) zorganizował zasadzki czołgowe na drugim pasie obrony — w rejonie Sarasd oraz wzdłuż wschodniego brzegu kanału Sárviz. 1 korpus zmechanizowany gw. (66 czołgów i dział pancernych) przygotowywał obronę w rejonie na północny zachód od Dunaföldvar. 5 korpus kawalerii gw. zajmował obronę w rejonie Cece, Ozora, Pincehely. 208 brygada artylerii pancerniej (73 czołgi i działa pancerne) była zesrodkowana w rejonie Adoni—Sabolcs, a 84 dywizja piechoty — w rejonie Dunaföldvar.

W ten sposób, operacyjne ugrupowanie wojsk 3 Frontu Ukraińskiego umożliwiło osłonięcie dwoma rzutami głównego — budapeszteńskiego kierunku. Na północ i południe od jeziora Velence zostało stworzone największe nasycenie wojskami. Tutaj cała głębokość obrony była zawczasu obsadzona przez ogólnowojskowe, artyleryjskie, kawaleryjskie oraz pancerne i zmechanizowane związki taktyczne i oddziały. Rozmieszczenie drugiego rzutu Frontu na południe i południowy-zachód od Budapesztu umożliwiło stworzenie trwałej obrony pomiędzy jeziorem Velence a Dunajem i tym samym zapewniało silną osłonę kierunku budapeszteńskiego. Jednocześnie możliwe było szybkie wysunięcie armii, znajdującej się w drugim rzucie, do przodu w celu przejścia do natarcia. Rozmieszczenie frontowych odwodów (we wskazanych wyżej rejonach) umożliwiło w wyniku operacyjnego manewru silną osłonę wszystkich przypuszczalnych kierunków głównego uderzenia nieprzyjaciela.

Artyleryjskie zabezpieczenie operacji

Artyleria otrzymała zadanie prowadzenia zmasowanego ognia w celu zadania nieprzyjacielowi strat zarówno w czasie dokonywania przez niego koncentracji sił i środków oraz zajmowania rejonów wyjściowych do natarcia, jak też i w samych rejonach wyjściowych. Artyleria powinna była stworzyć przed przednim skrajem obrony ciągły pas stałego ognia zaporowego w celu załamania natarcia wojsk hitlerowskich, a przede wszystkim dla odparcia zmasowanego ataku ich czołgów.

Ponadto artyleria miała realizować gietki manewr ogniem i sprzętem, aby w zależności od sytuacji stworzyć na dowolnym

kierunku takie nasycenie ognia, które zapewniłoby odparcie ataku piechoty i w szczególności czołgów nieprzyjaciela.

Ugrupowanie artylerii utworzone do chwili rozpoczęcia przez wojska hitlerowskie natarcia w pełni odpowiadało potrzebom przyszłej walki i zapewniało duże nasycenie artylerii, szczególnie na kierunku prawdopodobnego uderzenia nieprzyjaciela. Na samym odcinku od Gant do jeziora Balaton — szerokości 83 km — zesrodkowano łącznie 4386 dział i moździerzy, z tego 3849 kalibru od 76 mm i większych. Dzięki temu nasycenie artylerii wynosiło tu 53 działa i moździerze na 1 km frontu, z tego 46,4 dział i moździerzy kalibru 76 mm i większych.

Na odcinku od Gant do jeziora Velence — w pasie 4 armii gw. znajdowało się 1246 dział i moździerzy, co dawało nasycenie 41,6 dział i moździerzy na 1 km frontu, z tego 40% kalibru 122 mm i większych.

Na odcinku jezioro Velence, kanał Sárviz, gdzie nieprzyjaciel wykonywał główne uderzenie, w taktycznej strefie obrony nasycenie wynosiło 34 działa i moździerze na 1 km frontu, a z uwzględnieniem artylerii znajdującej się w operacyjnej głębokości do 57 dział i moździerzy na 1 km frontu. Na odcinku kanał Sarviz, jezioro Balaton nasycenie było mniejsze i wynosiło 33 działa i moździerze na 1 km frontu. W pasie 57 armii, która broniła się na drugorzędnym kierunku na szerokim froncie, nasycenie artylerii wynosiło zaledwie 16 dział i moździerzy na 1 km frontu. Jednakże w armii tej przewidziany był szeroki manewr artylerią.

Zasadnicza masa artylerii została rozmieszczona w taktycznej strefie obrony. Pozycje artylerii wszystkich kalibrów przygotowane zostały do prowadzenia ognia na wprost.

Sztaby związków taktycznych i oddziałów artylerii opracowały plany masowania ognia artylerii na poszczególnych kierunkach, a w pierwszym rzędzie na tych, gdzie przede wszystkim można było oczekiwać uderzeń czołgów nieprzyjaciela.

We wszystkich armiach i korpusach opracowane zostały plany przeprowadzenia artyleryjskiego kontrprzygotowania.

W 4 armii gw. planowano przeprowadzenie artyleryjskiego kontrprzygotowania na sześciu prawdopodobnych kierunkach natarcia nieprzyjaciela. Otwarcie ognia mogło nastąpić na rozkaz dowódcy armii. W wypadku rozpoczęcia przez nieprzyjaciela artyleryjskiego przygotowania ataku artyleria armii niezwłocznie miała otworzyć ogień. Czas trwania artyleryjskiego kontrprzygotowania miał wynieść 32 minuty.

Artyleryjskie kontrprzygotowanie miało rozpocząć się 7-minutową nawałą ogniową na stanowiska ogniowe artylerii nieprzyja-

ciela i na prawdopodobne rejonu zgrupowania jego piechoty i czołgów. W wykonaniu tej nawały ogniowej powinna była wziąć udział cała artyleria, wyznaczona do przeprowadzenia kontrprzygotowania. Następnie w ciągu 25 minut miano wykonać powolny ogień ciągły; przy czym planowany był udział jedynie 50% artylerii. Zużycie amunicji w artyleryjskim kontrprzygotowaniu określono na 0,4 jednostki ognia. Powierzchnię oraz odcinki mające być obezwładnione przez baterie oraz zużycie amunicji na poszczególne cele planował dowódca 9 dywizji artylerii przełamania i dowódcy artylerii korpusów armijnych.

W 26 armii podobnie jak i w 4 armii gw. artyleryjskie kontrprzygotowanie planował zgodnie z wytycznymi dowódcy armii sztab 7 dywizji artylerii przełamania i dowódcy artylerii korpusów armijnych. Armijna grupa artylerii powinna była wziąć udział w artyleryjskim kontrprzygotowaniu w pasie obrony 30 korpusu armijnego.

Artyleryjskie kontrprzygotowanie planowane było według trzech prawdopodobnych wariantów działań nieprzyjaciela: wariant „A” — na odcinku st. Bergend. st. Bogyakaytor; wariant „B” — na odcinku st. Bogyakaytor Csez; wariant „C” — na odcinku Csez. folwark Janos. Na tych kierunkach miała również prowadzić ogień artyleria 30 korpusu armijnego. W pasie 135 korpusu armijnego planowano przeprowadzenie artyleryjskiego kontrprzygotowania według czterech wariantów.

Czas trwania artyleryjskiego kontrprzygotowania miał wynieść 25 minut: 5 minut — nawała ogniowa, 15 minut — powolny ogień ciągły i 5 minut — nawała ogniowa.

W 57 armii plan artyleryjskiego kontrprzygotowania został opracowany przez sztab artylerii armii i zatwierdzony przez dowódcę armii. W planie tym, który nosił nazwę „Sztorm”, zostały ustalone zasadnicze obiekty w celu przygotowania zmasowanego ognia na korzyść całej armii. Następnie ta tabela ognia została uzupełniona tabelami ognia opracowanymi w korpusach, dywizjach i pułkach piechoty. Każdy zaplanowany odcinek ognia otrzymał ustalony na szczeblu armii numer. Tabele ognia zostały dostarczone wszystkim dowódcom ogólnowojskowym.

W wypadku wykrycia przygotowań nieprzyjaciela do natarcia artyleryjskie kontrprzygotowanie miało rozpocząć się na rozkaz dowódcy armii. Gdyby jednak nie udało się uprzedzić kontrprzygotowaniem początku natarcia nieprzyjaciela, wówczas artyleria radziecka miała otwierać ogień według wytycznych dowódców korpusów, w których pasie nieprzyjaciel rozpocznie artyleryjskie przygotowanie ataku. W planie przewidziano zwiększenie nasy-

czenia artylerii na ważnych kierunkach do 100 dział i moździerzy na 1 km frontu przez wykonanie manewru ogniem.

W armiach, korpusach i dywizjach zorganizowane zostały odpowiednie grupy artylerii. Wiele uwagi poświęcono zabezpieczeniu ogniem artylerii skrzydeł i styków oraz zabezpieczeniu kontrataków i przeciwwuderzeń.

Tak zaplanowane zabezpieczenie artyleryjskie dało w toku działań bojowych pożądane rezultaty.

Zadania lotnictwa

Lotnictwo Frontu otrzymało następujące zadania:

— zmasowanymi uderzeniami bombowców i szturmowców niszczyć czołgi, artylerię i siłę żywą nieprzyjaciela w rejonach ześrodkowania, podczas marszu oraz na polu walki, nie dopuszczać do podejścia jego odwodów, dezorganizować dowodzenie;

— lotnictwem myśliwskim osłonić ugrupowanie bojowe i rejonny ześrodkowania wojsk Frontu oraz prowadzić ciągle rozpoznanie.

17 armia lotnicza posiadała w swoim składzie w chwili rozpoczęcia przez nieprzyjaciela natarcia 825 samolotów. Bazowanie lotnictwa dla jego lepszego wykorzystywania maksymalnie zbliżano do linii frontu. W rezultacie lotniska dla szturmowców i myśliwców rozmieszczone były w odległości 40—50 km od linii frontu, a dla bombowców 70—100 km. Większa część związków taktycznych i oddziałów lotnictwa bazowała bliżej prawego skrzydła Frontu.

W celu zapewnienia należytego współdziałania lotnictwo szturmowe i myśliwskie rozmieszczane było razem lub w bliskiej od siebie odległości.

W wypadku gdy samoloty szturmowe i myśliwskie bazowały na jednym lotnisku lub w pobliżu siebie, wszystkie zagadnienia dotyczące współdziałania rozwiązywane były w drodze osobistego kontaktu dowódców oddziałów i prowadzących grup mających ze sobą współdziałać.

Współdziałanie pomiędzy samolotami szturmowymi i bombowymi a myśliwcami, bazującymi w znacznym od siebie oddaleniu, organizowane było przez sztaby odpowiednich dywizji lub przez sztab armii lotniczej.

Współdziałanie z wojskami naziemnymi organizowane było w ten sposób, że do armii ogólnowojskowych wysyłano z lotniczych związków taktycznych grupy operacyjne z dowódcą danego związku lotniczego, względnie jego zastępcą na czele. Grupy

operacyjne rozmieszczane były w bliskiej odległości od punktów obserwacyjnych dowódców jednostek piechoty i posiadały w swojej dyspozycji radiostacje służące do wywołania i naprowadzania samolotów.

Zorganizowane w ten sposób współdziałanie zapewniało szybkie pojawienie się samolotów nad polem walki, na najbardziej zagrożonych kierunkach.

Zabezpieczenie operacyjne działań

Rozpoznanie. W planie zabezpieczenia operacji poważną rolę odgrywało rozpoznanie. Było ono prowadzone bez przerwy wszystkimi będącymi w dyspozycji środkami. W drugiej połowie lutego wojska 4 armii gw. przeprowadziły lokalne działania w celu opanowania zagajników i wzniesień na południowy zachód od Zamoł oraz wzgórza, znajdującego się na południe od Gyula, a wojska 26 armii uderzyły na Lepseny. W wyniku tych działań wojska radzieckie nie tylko poprawiły swoje położenie taktyczne, lecz dokładnie ustaliły ugrupowanie nieprzyjaciela.

Dzięki rozpoznaniu prowadzonemu przez lotnictwo stwierdzono w porę koncentrację czołgów nieprzyjaciela na północ od jeziora Balaton. Równocześnie rozpoznanie radiowe stwierdziło pojawienie się nowych sztabów dywizji i korpusów nieprzyjaciela i ustaliło ich rozmieszczenie.

W okresie przygotowawczym do obrony dowódcy wszystkich szczebli i rodzajów wojsk zorganizowali ciągłą, trwającą całą dobę obserwację nieprzyjaciela. Szeroko stosowano również zasadzki organizowane przez grupy rozpoznawcze, w składzie 7—10 ludzi. Na tyły nieprzyjaciela wysyłano grupy liczące po 20—30 zwiadowców. Podejmowane były również nocne i dzienne wypady, organizowano podsłuch.

Dużo cennych wiadomości dostarczali liczni dezercerzy z faszystowskich dywizji węgierskich, którzy przechodzili na stronę wojsk radzieckich. 2 marca dezercerzy z węgierskiego pułku „Bakon”, zatrzymani w rejonie Nagyjatad (w pasie 57 armii), zeznali, że na tym kierunku wojska hitlerowskie miały przejść do natarcia w ciągu najbliższych 5 dni.

Na podstawie zeznań jeńców udało się ustalić, że nieprzyjaciel przygotowuje natarcie równocześnie na trzech kierunkach. Umożliwiło to dowództwu radzieckiemu podjęcie w porę odpowiednich kroków, mających na celu wzmocnienie 57 armii dodatkowymi siłami. Mianowicie 2 marca dowódca 3 Frontu Ukraińskie-

go rozkazał przekazać do dyspozycji dowódcy 57 armii 133 korpus armijny ze składu 26 armii.

Tak więc dzięki dokładnie zorganizowanemu i bez przerwy prowadzonemu przez wojska radzieckie rozpoznaniu hitlerowcom nie udało się uzyskać zaskoczenia w planowanej kontrofensywie pomimo skrupulatnego maskowania wszelkich przygotowań. Dowództwo radzieckie w porę wykryło przygotowywanie przez nieprzyjaciela natarcia i podjęło odpowiednie kroki w celu jego załamania.

Organizacja obrony przeciwpancernej. Obrona w rejonie jeziora Balaton organizowana była przede wszystkim jako przeciwpancerna.

25 lutego dowódca Frontu zatwierdził „Zarządzenie organizacji obrony przeciwpancernej”, w którym określone zostały następujące podstawowe zasady organizacji obrony przeciwpancernej:

— obrona powinna być głęboka i przeciwpancerna, zdolna do odparcia zmasowanych uderzeń czołgów i piechoty nieprzyjaciela wspartych artylerią i lotnictwem;

— odpowiedzialnym za organizację obrony przeciwpancernej jest ogólnowojskowy dowódca, każdy w pasie swojej jednostki. Dowódca obowiązany jest zabezpieczyć współdziałanie wszystkich rodzajów wojsk oraz umiejętne powiązanie ogniowych środków przeciwpancernych z naturalnymi przeszkodami i sztucznymi zaporami;

— batalionowe węzły i kompanijne rejon obrony, rozmieszczone w dostępnym dla czołgów terenie, powinny być rozbudowane jako przeciwpancerne węzły i rejon;

— kompanijny rejon przeciwpancerny powinien obejmować kompanię piechoty, 3—5 dział, grupę rusznic przeciwpancernych, moździerze i karabiny maszynowe; większe rozdrobienie środków przeciwpancernych jest niedopuszczalne;

— z pododdziałów piechoty wydzielić grupy niszczycieli czołgów, wyposażonych w rusznice przeciwpancerne, granaty, butelki z płynem zapalającym i miny przeciwczołgowe.

Głębokość obrony przeciwpancernej miało zabezpieczyć utworzenie na najbardziej zagrożonych przez czołgi nieprzyjaciela kierunkach silnych rejonów przeciwpancernych, każdy w składzie do pułku — brygady artylerii przeciwpancernej. Dowódca rejonu przeciwpancernego miał być najstarszy artyleryjski dowódca. Przewidziany był również szeroki manewr ogniem i sprzętem artylerii. Artyleryjskie odwody przeciwpancerne powinny

być głęboko urzutowane oraz posiadać zawczasu rozpoznane marszruty i rubieże rozwinięcia.

Zgodnie z tymi wytycznymi wojska organizowały obronę przeciwpancerną.

Podstawę obrony przeciwpancernej stanowiły przeciwpancerne rejonny obrony, skupiające w sobie silne przeciwpancerne punkty oporu. Organizowane one były na całej głębokości obrony, poczynając od 500—800 m od przedniego skraju do 35 km w głąb, na podstawie decyzji dowódców korpusów i armii, a w niektórych wypadkach według wytycznych dowódcy Frontu.

Przeciwpancerne rejonny obrony osłaniały wszystkie węzły szos, większe miejscowości i najważniejsze odcinki na prawdopodobnych kierunkach uderzeń broni pancernej nieprzyjaciela. W skład takich rejonów przeciwpancernych wchodziło od 12 do 24 i więcej dział przeciwpancernych i czołgów.

W 4 armii gw. do chwili rozpoczęcia przez nieprzyjaciela natarcia zorganizowano 25 przeciwpancernych rejonów obrony. W pasie 26 armii, broniącej najważniejszego kierunku, takich rejonów było 32, przy czym 15 z nich znajdowało się na głębokości do 6 km, a pozostałe do 35 km od przedniego skraju.

Przeciwpancerne rejonny obrony, znajdujące się na przednim skraju, rozmieszczone były w ten sposób, że czołgi nieprzyjaciela, które wdary się w istniejące pomiędzy nimi przerwy, były rażone ogniem skrzydłowym z dział dwóch sąsiednich rejonów przeciwpancernych, rozmieszczonych w głąbi.

Dla skuteczniejszej walki z czołgami nieprzyjaciela w porze nocnej przygotowano ogniska, przy pomocy których zamierzano oświetlać teren. Do tego samego celu zamierzano wykorzystać również lotnicze bomby świetlne.

W obronie przeciwpancernej uczestniczyła artyleria wszystkich kalibrów, strzelająca zarówno ogniem na wprost, jak i z zakrytych stanowisk ogniowych. W walce z czołgami nieprzyjaciela miała wziąć również udział artyleria przeciwlotnicza. Czołgi i działa pancerne zostały okopane w ugrupowaniu bojowym piechoty oraz w rejonach gdzie były zorganizowane zasadzki i w ten sposób wzmacniały nasycenie obrony przeciwpancernej.

Dzięki tym wszystkim przedsięwzięciom osiągnięto duże nasycenie artylerii przeciwpancernej. Tak na przykład w 4 armii gw. na 1 km frontu wypadło 16 dział przeciwpancernych, w 26 armii — 17 dział, a na odcinku jeziora Velence, kanał Sárviz — 30 dział. Jeśli uwzględni się działa pancerne, czołgi i artylerię przeciwlotniczą, to średnie nasycenie dochodziło do 30 i więcej dział

na 1 km frontu. Ogólna głębokość obrony przeciwpancernej wynosiła 55—60 km.

Dowodcy armii, korpusów i dywizji posiadali do swej dyspozycji artyleryjskie odwody przeciwpancerne. W 4 armii gw. w skład odwodu wchodziła brigada artylerii przeciwpancernej, a w 26 armii — 565 pułk artylerii przeciwpancernej. Pułk ten przygotował w pasie obrony 135 korpusu armijnego cztery rubieże rozwinięcia.

Artyleryjski odwód przeciwpancerny 30 korpusu armijnego posiadał w swym składzie 1202 pułk artylerii pancernej i 1962 pułk artylerii przeciwpancernej. Artyleryjski odwód przeciwpancerny 135 korpusu armijnego zorganizowany był w składzie 1245 pułku artylerii przeciwpancernej (13 dział 76 mm oraz 3 działa 57 mm), który przygotował cztery rubieże rozwinięcia.

Artyleryjskie odwody przeciwpancerne dywizji z reguły składały się z samodzielnego dywizjonu artylerii przeciwpancernej.

Artyleryjskie odwody przeciwpancerne rozmieszczone były wspólnie z oddziałami zaporowymi w rejonach stanowisk dowodzenia.

Dużo uwagi poświęcono organizacji oddziałów zaporowych. Ich działania były ściśle powiązane z ogólnym systemem obrony przeciwpancernej, z działaniami czołgów, piechoty i artylerii.

Oddziały zaporowe organizowane były w armiach, korpusach, dywizjach i pułkach.

W 4 armii gw. zostały zorganizowane dwa oddziały zaporowe, każdy w składzie batalionu saperów na 20 samochodach, z 3200 minami przeciwczołgowymi i 1000 min przeciwpiechotnych.

W 26 armii oddział zaporowy składał się z kompanii saperów na dwóch samochodach z 300 minami przeciwczołgowymi.

Korpusne oddziały zaporowe organizowane były w składzie plutonu — kompanii saperów na samochodach z 300 minami przeciwczołgowymi; dywizyjne — w składzie 10—23 saperów na samochodach z 200 minami przeciwczołgowymi; pułkowe — w składzie 5—7 saperów na furmankach ze 100 minami przeciwczołgowymi.

W sumie we Froncie zorganizowano 68 oddziałów zaporowych, posiadających razem 25 tysięcy min przeciwczołgowych i 9 tysięcy przeciwpiechotnych oraz 9 ton materiału wybuchowego.

Organizacja obrony przeciwlotniczej. Obrona przeciwlotnicza organizowana była na zasadzie ścisłego współdziałania artylerii przeciwlotniczej z lotnictwem myśliwskim w powiązaniu z organizacją służby obserwacyjno-meldunkowej.

Zasadnicza część artylerii przeciwlotniczej była ześrodkowana na północ i południe od jeziora Velence.

4 armia gw. była wzmocniona 22 dywizją artylerii przeciwlotniczej, 1118 pułkiem 3 dywizji artylerii przeciwlotniczej oraz dwoma samodzielnymi dywizjonami artylerii przeciwlotniczej.

Ogółem armia posiadała sześć pułków i dwa samodzielne dywizjony artylerii przeciwlotniczej, liczące razem 48 dział 85 mm, 73 działa 37 mm, 4 działa 20 mm i 30 przeciwlotniczych karabinów maszynowych. Dawało to średnie nasycenie 3,2 działa i do 1 karabina maszynowego na 1 km frontu.

26 armia była wzmocniona 9 i 3 dywizją i jednym samodzielnym dywizjonem artylerii przeciwlotniczej. W sumie armia dysponowała ośmioma pułkami i jednym samodzielnym dywizjonem artylerii przeciwlotniczej. Nasycenie było podobne jak i w 4 armii gw.

Środki obrony przeciwlotniczej wykorzystywane były w armiach scentralizowanie. W korpusach nie tworzone grup artylerii przeciwlotniczej. Związki taktyczne i oddziały organizowały obronę przeciwlotniczą swoimi środkami.

Podstawowym zadaniem artylerii przeciwlotniczej była osłona ugrupowania bojowego wojsk, armijnych punktów dowodzenia i przepraw. Większa część artylerii przeciwlotniczej rozmieszczona była w granicach taktycznej strefy obrony i w ten sposób mogła wziąć udział w walce z czołgami nieprzyjaciela.

Reasumując można stwierdzić, że nasycenie artylerii przeciwlotniczej nie było wysokie. Jednak w warunkach panowania w powietrzu radzieckiego lotnictwa istniejąca obrona przeciwlotnicza zdolna była do odparcia zmasowanych uderzeń lotnictwa nieprzyjaciela. Wszystkie ważniejsze obiekty, jak rejony rozmieszczenia wojsk, lotniska, przeprawy, stanowiska dowodzenia, sztaby i węzły łączności, osłaniała w wystarczającym stopniu artyleria przeciwlotnicza.

Zabezpieczenie skrzydeł i styków. Zagadnieniu zabezpieczenia skrzydeł poświęcono wiele uwagi. Zgodnie z rozkazem dowódcy 3 Frontu Ukraińskiego dowódcy armii wdzdzielili dla zabezpieczenia skrzydeł i styków odpowiednie siły i środki. Ponadto zorganizowali oni współdziałanie na wypadek przeprowadzenia przeciwdzierzeń w celu likwidacji ewentualnego włamania nieprzyjaciela w styk pomiędzy armiami.

Styki pomiędzy korpusami i dywizjami zabezpieczano ogniem artylerii (zawczasu zaplanowanym) oraz kontratakami, które miały być wykonane w wypadku włamania się nieprzyjaciela

w obronę wojsk radzieckich. Na przykład 30 korpus armijny miał zabezpieczyć styk z prawym sąsiadem ogniem jednego pułku artylerii, a z lewym sąsiadem — ogniem jednego dywizjonu artylerii.

W rozkazach wyznaczano odpowiedzialnych za zabezpieczenie styków. Na stykach zostało skrupulatnie zorganizowane współdziałanie. Specjalnie wyznaczone komisje sporządziły dokumenty dotyczące zabezpieczenia skrzydeł i styków.

Partyjno-polityczne zabezpieczenie operacji

W okresie przygotowawczym do obrony we wszystkich wojskach prowadzono intensywną pracę partyjno-polityczną. Cały wysiłek skierowany był na stworzenie niepokonanej obrony, na zabezpieczenie aktywności, wytrwałości i uporczywości wojsk w obronie i jednocześnie przygotowanie żołnierzy do przejścia do zdecydowanego natarcia.

Żołnierzom wyjaśniano postawione przed nimi zadania, pracowano nad umocnieniem dyscypliny wojskowej oraz wyrobieniem wytrwałości i męstwa przy odpieraniu ataków czołgów nieprzyjaciela.

Systematyczną, wytężoną pracę partyjno-polityczną zaszczerpiono całemu składowi osobowemu przekonanie o konieczności uporczywego utrzymywania zajmowanych rubieży i nie opuszczania ich bez rozkazu dowódcy.

Praca partyjno-polityczna była prowadzona pod hasłem konieczności załamania ostatniego awanturniczego przedsięwzięcia dowództwa hitlerowskiego i szybkiego zakończenia Wielkiej Wojny Narodowej Związku Radzieckiego. Podstawą pracy partyjno-politycznej był rozkaz Naczelnego Dowódcy Armii Radzieckiej J. Stalina z dnia 23 lutego 1945 r. oraz wytyczne i odezwy wydane przez rady wojenne Frontów i armii. Praca partyjno-polityczna podporządkowana była zadaniu wzmożenia czujności rewolucyjnej i wychowania całego składu osobowego Frontu w duchu nienawiści do wroga.

Wiele wysiłku włożono również w pracę nad umocnieniem organizacji partyjnych i komsomolskich, szczególnie w kompaniach, bateriach, batalionach i dywizjonach.

W wyniku tego dzięki ogromnej pracy dowódców i organów partyjno-politycznych wojska 3 Frontu Ukraińskiego posiadały wysoki duch moralny oraz niezłomną wolę całkowitego rozgromienia nieprzyjaciela.

PRZEBIEG DZIAŁAŃ BOJOWYCH

(Szkie 2 i 6)

Operacja bojowa wojsk 3 Frontu Ukraińskiego trwała 10 dni — od 6 do 15 marca 1945 r.

Wojska hitlerowskie przeszły do kontrofensywy 6 marca rano, wykonując uderzenia jednocześnie na trzech kierunkach.

Pierwsze uderzenie wykonane zostało z rubieży rzeki Drawy w kierunku Mohács silami trzech dywizji piechoty z grupy operacyjnej Weichsa.

6 marca o godzinie 1.00 w nocy pododdziały hitlerowskiej 237 i 104 dywizji piechoty oraz 606 pułku ochrony bez przygotowania artyleryjskiego sforsowały na szerokim froncie rzekę Drawę w rejonie Dolni Miholjac, odrzucili od brzegu pododdziały broniących się tu 11 i 3 bułgarskich dywizji piechoty i rozpoczęły ruch w kierunku północnym. Do końca dnia wojska hitlerowskie wyszły na rubież Drawa—Csehi, Drawa—Saboics, zdobywając w ten sposób przyczółek mający do 10 km szerokości i do 5 km głębokości.

Dalsze natarcie nieprzyjaciela w tym rejonie zostało powstrzymane w wyniku kontrataków wojsk 1 armii bułgarskiej.

W tym samym czasie w rejonie Valpovo sforsowała rzekę Drawę 11 dywizja lotniczo-piłowa hitlerowców, a w rejonie Ostiek nieduże grupy ich wojsk. Hitlerowcy odrzucili broniące się tu oddziały armii jugosłowiańskiej i wyszły w końcu dnia na rubież Zido, Novy Beždan, Boiman, zdobywając przyczółek o szerokości 10 km i głębokości 5 km.

Dalsze natarcie wojsk hitlerowskich na tym kierunku mogło doprowadzić do wyjścia ich w rejon przepraw na Dunaju oraz na tyły 57 armii. Tymczasem 1 armia bułgarska i armia jugosłowiańska nie dysponowały taką ilością sił, które byłyby zdolne do powstrzymania dalszego natarcia nieprzyjaciela. Dlatego też dowódca 3 Frontu Ukraińskiego nakazał przerzucić do tego rejonu transportem samochodowym 84, a następnie 122 dywizję ze 138 korpusu armijnego i przez wykonanie przeciwuderzenia odwrócić obronę nad rzeką Drawa.

6 marca o godzinie 7.00 po 55-minutowym artyleryjskim przygotowaniu ataku hitlerowcy wykonali drugie uderzenie siłami 118 lekkiej dywizji piechoty, 1 dywizji górskiej i 71 dywizji piechoty, przy wsparciu brygady dział pancernych 2 armii pancernej w ogólnym kierunku Nagybjom, Kaposvár. Z chwilą ustalenia się kierunku uderzenia hitlerowców artyleria radziecka otrzymała rozkaz otwarcia ognia na nacierające wojska nieprzyjaciela.

Został wprowadzony w życie plan artyleryjskiego kontrprzygotowania, noszący nazwę „Sztorm”, przy czym artyleria 57 armii otworzyła zmasowany ogień natychmiast po rozpoczęciu przez nieprzyjaciela artyleryjskiego przygotowania ataku (na sygnał „Sztorm”).

Dzięki dobrze zorganizowanemu manewrowi ogniem na odcinku 3 km skupiony został ogień 145 dział i moździerzy, przy czym jego intensywność dochodziła do 2224 strzałów na minutę.

W ten sposób hitlerowcy od początku swego natarcia napotkali silny opór wojsk radzieckich. Na wschód od miejscowości Nagybajom batalion piechoty nieprzyjaciela wykonał uderzenie na rejon, w którym znajdował się 5 samodzielny zmotoryzowany batalion fugasowych miotaczy ognia. Jedna z kompanii tego batalionu wykonała salwę ogniową na nacierającą piechotę nieprzyjaciela i zupełnie ją zniszczyła. Po tym wypadku wojska hitlerowskie nie odważyły się już więcej atakować pozycji zajmowanych przez 5 batalion.

Ostatecznie jednak hitlerowcom za cenę ogromnych strat udało się włamać w obronę 64 korpusu armijnego na wąskim odcinku (do 5 km). Jednakże dzięki kontratakam wykonanym przez drugie rzuty i odwody, broniących tego rejonu związków taktycznych, hitlerowcy zostali odrzuceni o 1—1,5 km.

Tak więc natarcie wojsk hitlerowskich na kierunkach pomocniczych, tj. nad rzeką Drawą i na południe od jeziora Balaton nie przyniosło im pożądanego rezultatu. Nie odciągnęło ono uwagi dowództwa radzieckiego od kierunku budapeszteńskiego. Działania te w pełni pokrywały się z oceną dowództwa radzieckiego, że główne uderzenie zostanie wykonane przez hitlerowców z rejonu na północ od jeziora Balaton. Główne zgrupowanie wojsk hitlerowskich — 6 armia pancerna SS — przeszło do natarcia 6 marca o godzinie 6.15 po 30 minutowym silnym artyleryjskim przygotowaniu ataku.

Na kierunku Seregélyes uderzenie wykonywało do dwóch pułków piechoty oraz ponad 30 czołgów z 44 i 356 dywizji piechoty 2 korpusu pancernego SS, a pomiędzy kanałem Sárviz i jeziorem Balaton oddziały 1 i 12 dywizji pancernej SS, 25 węgierskiej dywizji piechoty oraz 3 i 4 dywizji kawalerii.

Natarcie obu tych zgrupowań hitlerowskich od samego początku spotkało się ze zdecydowanym oporem wojsk radzieckich. Artyleria 26 armii, zgodnie z planem, otworzyła zmasowany ogień na nacierającą piechotę, czołgi oraz stanowiska ogniowe artylerii i moździerzy hitlerowców. Brygady armat z 7 dywizji artylerii przełamania obezwładniały swoim ogniem baterie nieprzyjaciela.

zużywając na obezwładnienie każdej z nich średnio po 30—40 pocisków. W ciągu pierwszego dnia walki brygady z wymienionej dywizji obezwładniły osiem baterii artylerii i dwanaście baterii moździerzy nieprzyjaciela. Ostatecznie na skutek silnego oporu wojsk radzieckich hitlerowcom nie udało się w pierwszym dniu walki osiągnąć poważniejszych sukcesów.

Na odcinku I rejonu umocnionego gw. nieprzyjacieli, wykorzystując słabe zabezpieczenie styku z 30 korpusem armijnym, odrzucił na wschód pododdziały 10 batalionu artylerii i karabinów maszynowych i o godzinie 10.00 opanował Seregélyes. Broniące się na południe od Seregélyes pododdziały 436 pułku piechoty bohatersko odpierały ataki wojsk hitlerowskich i utrzymały zajmowaną rubież. Czołgi nieprzyjaciela nie były w stanie przedrzeć się przez ugrupowanie bojowe pułku. Dopiero gdy został opanowany Seregélyes i prawe skrzydło tegoż pułku zostało odsłonięte, hitlerowcom udało się odrzucić pododdziały pułku nieco na południowy wschód. W tej sytuacji dowódca 30 korpusu armijnego nakazał znajdującemu się w odwodzie 786 pułkowi piechoty zająć obronę na południowym skraju Seregélyes. Następnie w wyniku kontrataków 436 i 786 pułku piechoty pierwotne położenie na tym odcinku zostało odtworzone.

W rezultacie tych działań do końca dnia 6 marca nieprzyjacieli włamał się w obronę wojsk radzieckich na kierunku Seregélyes na odcinku szerokości 3,5 km i na głębokość 3—4 km, natomiast na zachód od kanału Sárviz — zaledwie na głębokość 1—1,5 km. Zdecydowany opór i liczne kontrataki drugich rzutów i odwodów dywizji i pułków powstrzymały dalsze natarcie hitlerowców.

W pasie obrony 104 korpusu armijnego nieprzyjacielowi udało się opanować miejscowość Gamasza, jednak w wyniku kontrataku drugiego rzutu 93 dywizji piechoty i na tym odcinku pierwotne położenie zostało odtworzone.

Dużej pomocy w odpieraniu uderzeń nieprzyjaciela udzieliła wojskom lądowym 17 armia lotnicza, która mimo niesprzyjających warunków atmosferycznych (padał śnieg) wykonała w ciągu dnia 353 samolotoloty.

Tak więc 6 marca na przestrzeni od jeziora Velence do ujścia rzeki Drawy rozgorzała zaciepła bitwa obronna wojsk 3 Frontu Ukraińskiego. Hitlerowcy wykonywali główne uderzenie między jeziorami Velence i Balaton. Tutaj też skupiony był główny wysiłek wojsk Frontu. Rachuby dowództwa hitlerowskiego na to, że przez wykonanie uderzeń pomocniczych z rubieży rzeki Drawy i z rejonu Nagykanizsa uda im się odciągnąć z kierunku budapesteńskiego na południe poważne siły 3 Frontu Ukraińskiego

spelży na niczym. Zasadnicze siły Frontu zgrupowane były właśnie dla odparcia uderzenia nieprzyjaciela na głównym kierunku.

Dowódca 3 Frontu Ukraińskiego już w pierwszym dniu operacji podjął szereg przedsięwzięć mających na celu wzmocnienie obrony na kierunku głównego uderzenia nieprzyjaciela.

Dwie brygady z 18 korpusu pancernego zorganizowały zasadzki czołgowe na przygotowanej zawczasu rubieży na wschód i południe od Seregélyes. 1 korpus zmechanizowany gw. zorganizował zasadzki siłami pułku czołgów na przygotowanej rubieży przeciwpancernej w rejonie Sarkerestur. 3 dywizja powietrzno-desantowa gw. w myśl rozkazu dowódcy Frontu miała nie później niż o 1.00 w nocy 7 marca zająć obronę na rubieży przygotowanej na wschód od Seregélyes. Dowódca 35 korpusu armijnego gw. otrzymał rozkaz nawiązać łączność i zorganizować współdziałanie z 1 rejonem umocnionym gw. Stanowisko dowodzenia tego korpusu zostało wysunięte bliżej przedniego skraju — do folwarku Sabolcs (na zachód od Adoni-Sabolcs). 33 korpus armijny otrzymał rozkaz ześrodkować się w rejonie Dunaföldvár i być w gotowości do działań, zależnie od sytuacji — na wschód lub na zachód od kanału Sárviz.

Dowódca 26 armii przekazał do dyspozycji dowódcy 30 korpusu armijnego 21 dywizję piechoty, która do rana 7 marca zajęła drugi pas obrony.

7 marca rano hitlerowcy wprowadzili do bitwy wszystkie siły swojego pierwszego rzutu i ponownie przeszli do natarcia, starając się za wszelką cenę przełamać obronę wojsk radzieckich. Walki miały wyjątkowo zaciekły charakter. Wojska Frontu uporczywie broniły każdego metra pozycji. Silnym uderzeniem jednostek pancernych nieprzyjaciela przeciwstawione zostało bezprzykładne bohaterstwo żołnierzy oraz wysokie umiejętności dowódców radzieckich. Ataki czołgów hitlerowskich odpierane były pomyślnie zmasowanym ogniem artylerii. Dużą rolę w obronie przeciwpancernej odgrywały czołgi i działa pancerne, które jako nieruchome punkty ogniowe i z zasadzek niszczyły swoim ogniem czołgi nieprzyjaciela.

W drugim dniu operacji dowódca 3 Frontu Ukraińskiego ponownie dokonał szeregu przegrupowań w celu wzmocnienia obrony na najbardziej zagrożonych odcinkach. 5 korpus kawalerii gw. zajął obronę wzdłuż wschodniego brzegu kanału Sárviz i południowego brzegu kanału Sió i Kapos. Oddziały trzech dywizji piechoty 27 armii wysunięte zostały dla wzmocnienia drugiego pasa obrony na południe od jeziora Velence. Równocześnie 7 marca rano wyszła na wskazaną (w dniu poprzednim) rubież 3 dy-

wizja powietrzno-desantowa gw. Jej obrone skutecznie zabezpieczyło duże zgrupowanie artylerii (w sumie do 160 dział na około 4 km frontie), utworzone na wschód od Seregélyes. W celu usprawnienia dowodzenia 1 pułk umocniony gw., będący dotąd w składzie 4 armii gw., podporządkowany został dowódcy 27 armii.

W wyniku uporczywej obrony wojsk 3 Frontu Ukraińskiego i podjętych przedsięwzięć hitlerowcom po dwu dniach walk udało się wiać w obronę radziecką zaledwie na głębokość 4—7 km. W ciągu tych dwu dni walk hitlerowcy ponieśli duże straty w sile żywej i sprzęcie bojowym, wynoszące do 4000 zabitych żołnierzy i oficerów oraz około 100 zniszczonych czołgów i dział pancernych. Na skutek tego wojska pierwszego rzutu nieprzyjaciela utraciły swoją siłę uderzeniową.

W celu rozwinięcia dalszego natarcia dowództwo hitlerowskie zmuszone zostało rzucić do walki świeże siły. Od rana 8 marca wprowadziło ono do bitwy na kierunku Seregélyes wszystkie siły 2 i 9 dywizji pancernych SS. Hitlerowcy nie bacząc na duże straty, w ciągu dwu dni usiłowali za wszelką cenę osiągnąć powodzenie. Na polu walki działało jednocześnie od 250 do 320 czołgów i dział pancernych nieprzyjaciela. Jednak wojska 3 Frontu Ukraińskiego bohatercko odparowały wszystkie ataki hitlerowców.

Dużą pomoc okazała wojskom niemieckim 17 armia lotnicza, która w ciągu dwu dni walk przeprowadziła 1760 samolotolotów.

W rezultacie dotychczasowych walk dywizje pancerne hitlerowców straciły od ognia radzieckiej artylerii, czołgów i lotnictwa 50—80% ludzi i sprzętu bojowego. Na przykład w kompaniach 9 dywizji pancernej SS zostało przeciętnie po 20—30 ludzi a niektóre kompanie wybito doszczetnie.

Za cenę olbrzymich strat wojskom hitlerowskim udało się jedynie nieznacznie posunąć na południe od jeziora Velence. Większe natomiast powodzenie uzyskali oni na zachód od kanału Sarviz. Dywizje 1 korpusu pancernej SS przelamały tu na wąskim odcinku drugi pas obrony wojsk radzieckich i odrzuciły oddziały 26 armii w kierunku południowo-wschodnim na Simon-tornya.

W celu powstrzymania dalszego natarcia wojsk hitlerowskich podjęto szereg pilnych przedsięwzięć, które miały na celu umocnienie trwałości obrony wojsk radzieckich.

Naczelne Dowództwo Armii Radzieckiej 8 marca o północy przekazało do dyspozycji 3 Frontu Ukraińskiego 9 armię gw., która w myśl rozkazu miała ześrodkować się na południowy zachód od Budapesztu. Oprócz tego z odwodu Naczelnego Dowódz-

stwa zostały również włączone w skład Frontu 207 i 209 brygady artylerii pancernej.

Dla usprawnienia dowodzenia obrona odcinka położonego między jeziorem Velence a kanałem Sárviz powierzona została 27 armii. W związku z tym armii tej podporządkowano 30 korpus armijny (155. 36 gw. 21 i 68 gw. dywizje piechoty) i 206 dywizję z 33 korpusu armijnego. Ponadto 27 armii została przekazana 207 brygada artylerii pancernej i operacyjnie podporządkowane: 1 korpus zmechanizowany gw. oraz 18 i 23 korpus pancerny. Ten ostatni został przegrupowany w rejon Dunaföldvár, stanowiąc ruchomy odwód armii.

33 korpus piechoty po przepłynięciu się na zachodni brzeg Dunaju wszedł w skład 26 armii i zluźniwszy 5 korpus kawalerii gw. zajął obronę wzdłuż południowego brzegu kanałów Sić i Kapos.

5 korpus kawalerii gw. po przekazaniu zajmowanego dotychczas odcinka obrony ześrodkował się w rejonie na południe od Simontornya w gotowości do działań w kierunku na wschód lub zachód od kanału Sárviz.

208 i 209 brygady artylerii pancernej oraz jeden pułk czołgów we współdziałaniu z dwoma pułkami artylerii przeciwpancernej wzmocniły obronę przeciwpancerną w rejonie Simontornya, Sár-Egres.

Dzięki przeprowadzonym przegrupowaniom wzmocniona została obrona na odcinkach: jezioro Velence—Sarkerestur i Cece—Simontornya, osłaniających najkrótsze drogi wyprowadzające na Dunaj.

W wyniku uderzeń wysuniętych do przodu odwodów radzieckich nieprzyjaciel poniósł poważne straty. Na przykład tylko w dniu 9 marca hitlerowcy stracili do 4000 żołnierzy i oficerów oraz ponad 150 czołgów. Pomimo ponoszonych strat nieprzyjaciel w dalszym ciągu uderzał silnym zgrupowaniem pancernym, przy czym nie przerywał on natarcia nawet nocą. Sytuacja w rejonie działań stała się nadzwyczaj napięta. Radzieckie rozpoznanie wykryło na północ od Seregélyes koncentrację dużego zgrupowania pancernego hitlerowców, posiadającego do 600 czołgów i dział pancernych. Równocześnie do tego czasu wszystkie zasadnicze odwody Frontu zostały już wprowadzone do bitwy. Dlatego też dowódca 3 Frontu Ukraińskiego Marszałek Związku Radzieckiego Tolbuchin zwrócił się do Naczelnego Dowództwa z prośbą o zezwolenie na wykorzystanie 9 armii gw. w bitwie obronnej, gdyby sytuacja tego wymagała.

Jednakże Naczelne Dowództwo Armii Radzieckiej, śledząc wnikliwie rozwój sytuacji w rejonie jeziora Balaton widziało, że nieprzyjaciel jest już u kresu sił i w związku z tym 3 Front Ukraiński jest w stanie, bez wprowadzenia świeżych sił wykrywać wojska hitlerowskie i powstrzymać ich natarcie. Przewidując zmianę sytuacji na korzyść wojsk radzieckich Naczelne Dowództwo konkretnie i jasno sprecyzowało sposób dalszych działań Frontu. Mianowicie nakazano dowódcy 3 Frontu Ukraińskiego w bitwie obronnej wykrywać i wyczerpać zgrupowanie pancerne nieprzyjaciela, nacierające w rejonie Szekesfehervár, i stworzyć w ten sposób warunki dla przejścia do natarcia. 9 armii gw. nie należało używać w bitwie obronnej, lecz wykorzystać ją do wykonania uderzenia w celu ostatecznego rozgromienia nieprzyjaciela.*

Dowódca 3 Frontu Ukraińskiego, biorąc za podstawę wskazówki Naczelnego Dowództwa, podjął szereg nowych kroków, które miały na celu zwiększenie głębokości i nasycenia obrony na głównym kierunku siłami przegrupowanymi z odcinków nie atakowanych. W rezultacie tego drugi rzut 4 armii gw. — jeden korpus armijny, zajął obronę między jeziorem Velence a Dunajem na rubieży Kisvelence, Ercsi. Do rejonu Kisvelence został również przesunięty 23 korpus pancerny.

Rano 10 marca nieprzyjaciel wprowadził do bitwy na południe od jeziora Velence wszystkie siły 3 korpusu pancernego. Na polu walki działało jednocześnie do 450 czołgów i dział pancernych hitlerowców.

Kosztami olbrzymich strat wojskom hitlerowskim udało się przełamać na wąskim odcinku główny pas obrony 1 rejonu umocnionego gw., wyjść na rubież Gardon, Csirib i w ten sposób włamać się w drugi pas.

Równocześnie 2 korpus pancerny SS hitlerowców wykonał uderzenie w kierunku miejscowości Aba i opanował ją. Dalsze natarcie nieprzyjaciela na tym kierunku zostało przez wojska radzieckie powstrzymane.

Na zachód od kanału Sárviz duże zgrupowanie piechoty nieprzyjaciela wsparte około 170 czołgami i działami pancernymi podeszło w rejonie Simontornya pod tyłową rubież obrony. Jednak i na tym odcinku w wyniku potężnych uderzeń radzieckiej artylerii i lotnictwa dalsze natarcie wojsk hitlerowskich zostało zatrzymane.

* Dyrektywa Naczelnego Dowództwa Armii Radzieckiej nr 11 038 z 9 marca 1945 r.

W sumie w ciągu pięciu dni natarcia między jeziorami Velence a Balaton wojskom hitlerowskim udało się za cenę olbrzymich strat włamać na wąskim odcinku w obronę radziecką: na południe od jeziora Velence — na głębokość do 10 km, a na zachód od kanału Sárviz — wyjść nad kanał Kapos w rejonie Simontornya. W pasie obrony 57 armii nieprzyjaciel został zatrzymany w granicach głównego pasa. Natomiast natarcie jego sił z przyczółków znajdujących się na północnym brzegu rzeki Drawy zostało zatrzymane w wyniku kontrataków dywizji 133 korpusu armijnego.

Tak więc wojska hitlerowskie na żadnym z kierunków nie osiągnęły zamierzonych celów. Nieprzyjaciel zmuszony był już 19 marca, a więc na piąty dzień operacji, zużyć wszystkie siły i to bez powodzenia.

W ciągu następnych dni wojska hitlerowskie, nie bacząc na olbrzymie straty, bezskutecznie usiłowały przedrzeć się nad Dunaj.

11 marca hitlerowcy zamierzali rozwinąć powodzenie w kierunku na Kisvelence siłami czterech dywizji pancernych ześrodkowanych na wąskim odcinku frontu — od jeziora Velence do Seregélyes. W ciągu tego dnia stwierdzono, że w działaniach bierze udział ponad 500 czołgów i dział pancernych nieprzyjaciela. Natarcie hitlerowców napotkało zorganizowany ogień i zdecydowany opór wojsk radzieckich. W pasie obrony 35 korpusu armijnego gw. dla odparcia uderzenia nieprzyjaciela ześrodkowano 23 korpus pancerny, 207 brygadę artylerii pancernej, trzy pułki artylerii przeciwpancernej i główne siły artylerii Frontu. Równocześnie 17 armia lotnicza wykonała zmasowane uderzenia na czołgi, piechotę i urządzenia tyłowe nieprzyjaciela, przeprowadzając w ciągu dnia do 1000 samolotolotów.

12 marca hitlerowcy, wzmocniwszy uderzenie jednostek pancernych na południe od jeziora Velence siłami do 400 czołgów i dział pancernych wraz z piechotą na 120 transporterach opancerzonych, zaatakowali broniące tego kierunku oddziały 78 dywizji piechoty. Żołnierze 78 dywizji ściśle współdziałając z 207 brygadą artylerii pancernej w ciągu dwóch dni pomyślnie odparali ataki wojsk hitlerowskich, dając wspaniałe przykłady wytrwałości, męstwa i bohaterstwa.

Dużą rolę w odparciu uderzeń czołgów nieprzyjaciela na tym kierunku odegrał potężny ogień artylerii 27 i 4 armii gw. Na przykład 13 marca na nacierające w rejonie Gardon wojska nieprzyjaciela został ześrodkowany na 3 km odcinku ogień 170 dział (nie licząc moździerzy 82 mm), wykonujących do 2000 wystrzałów na minutę. Ponadto poważny wpływ na załamanie na-

tarcia wojsk hitlerowskich miały uderzenia 17 i 5 armii lotniczych, których działania były ściśle ze sobą powiązane.

Ostatecznie, w wyniku trzydniowych walk na południe od jeziora Velence, wojska hitlerowskie przesunęły się do przodu załadowanie o 200—300 m, tracąc przy tym do 250 czołgów.

Dowództwo hitlerowskie nie rezygnowało jednak z dalszych prób osiągnięcia za wszelką cenę na tym kierunku powodzenia i wyjścia nad Dunaj. W związku z tym 14 marca wprowadziło ono do bitwy swój ostatni odwód — 6 dywizję pancerną. Jednakże i wprowadzenie do działań świeżych sił nie przyniosło hitlerowcom sukcesów. Nie byli oni w stanie złamać oporu wojsk radzieckich i wreszcie 15 marca zaprzestali dalszych ataków.

Natarcie wojsk hitlerowskich na południe od Seregélyes zostało również załamane. Działająca tutaj piechota i czołgi nieprzyjaciela znalazły się w strefie zmasowanego ognia radzieckiej artylerii i czołgów oraz pod uderzeniami lotnictwa. Nie osiągnąwszy powodzenia wojska hitlerowskie i na tym odcinku zaprzestały dalszych bezowocnych ataków. Wprawdzie czołgom nieprzyjaciela udało się przerwać w rejon folwarku Heinrich i na północno-wschodni skraj Sarkerestur, jednak w wyniku kontrataku broniących się tu oddziałów radzieckich były one nieco odrzucone na północ i w ten sposób dalsze ich natarcie zostało zatrzymane.

Na zachód od kanału Sárviz nieprzyjaciel w ciągu pięciu dni — od 11 do 15 marca — prowadził działania, których celem było odrzucenie wojsk radzieckich poza kanały Sió i Kapos, następnie sforsowanie tych kanałów i rozwinięcie natarcia w kierunku Dunaju. W odpieraniu uderzeń czołgów nieprzyjaciela w rejonie Simontornya wzięła również skuteczny udział artyleria przeciwlotnicza. 227 samodzielny dywizjon artylerii przeciwlotniczej odparł kilka ataków czołgów nieprzyjaciela, niszcząc przy tym 14 czołgów i do 800 żołnierzy i oficerów.

12 marca hitlerowcy opanowali Simontornya i sforsowali kanał Sió na wschód od Adand. Jednakże na szeregu odcinkach (w rejonie Sar—Egres, na północ od Ozora, w rejonie Mőzö—Komárom) wojska radzieckie broniły się nadal na północnym brzegu kanałów Sió i Kapos. Dopiero w nocy 13 marca wojskom hitlerowskim udało się opanować Sar—Egres. Natomiast przyczółki radzieckie znajdujące się na północ od Ozora i w rejonie Mőzö—Komárom udało im się zlikwidować dopiero 14 marca.

W tej sytuacji dowódca 3 Frontu Ukraińskiego w celu wzmocnienia obrony na tym kierunku i stworzenia przeszkody utrudniającej wojskom hitlerowskim dalsze działania nakazał otworzyć służby na kanale Sió, znajdujące się przy jeziorze Balaton

i obserwować podnoszenie się wody w kanale. Jednocześnie szkolny pułk kursów chorążych Frontu zajął obronę na zachodnim skraju Dunaföldvár. Ponadto w celu wyeliminowania możliwości niespodziewanego sforsowania kanałów przez nieprzyjaciela w nocy lotnictwo Frontu otrzymało zadanie oświetlania bombami zapalającymi odcinka: Kaloz, Sar—Egres, Siófok.

14 marca poziom wody w kanałach podniósł się o 60 cm, co w poważnym stopniu utrudniło ich sforsowanie. Dopiero 15 marca hitlerowcom udało się opanować Mózö—Komarom. Po tym czasie przez wojska hitlerowskie próby powiększenia przyczółka w rejonie Adand nie miały powodzenia. Mianem 14 marca dwie dywizje 104 korpusu armijnego, we współdziałaniu z 22 pułkiem czołgów i przy wsparciu artylerii wykonały kontratak, w wyniku którego odrzuciły nieprzyjaciela o 200—300 m i zmusiły go do zaniechania dalszego natarcia i przejścia do obrony.

Tak więc dzięki uporczywej i aktywnej obronie wojsk radzieckich oraz nieugiętej postawie piechoty w powiązaniu z silnymi uderzeniami artylerii i we współdziałaniu z czołgami, lotnictwem i innymi rodzajami wojsk nieprzyjaciel został w okresie od 6 do 15 marca poważnie wyczerpany i wykrwawiony.

W ciągu dziesięciu dni natarcia wojskom hitlerowskim udało się włamać na obronę radziecką na południe od jeziora Velence załedwie na głębokość do 10 km, a na zachód od kanału Sárviz — na wąskim odcinku — do 30 km i podejść do rubieży kanałów Sió i Kapos. Jednakże i to włamanie nie miało jeszcze decydującego znaczenia. Po to, aby wyjść na tym kierunku nad Dunaj, nieprzyjaciel powinien by sforsować dwa kanały, co jednak przestało już realnie możliwości jego poważnie wyczerpanych dywizji. Ponadto zgrupowania nieprzyjaciela znalazły się w niedogodnym położeniu operacyjnym, mając zagrożone skrzydła i tyły.

Nie miały również powodzenia próby dowództwa hitlerowskiego, aby 6 armii pancernej SS stworzyć bardziej dogodne warunki do natarcia przez nieprzerwane uderzenia 2 armii pancernej i grupy operacyjnej Weichsa na wojska lewego skrzydła 3 Frontu Ukraińskiego.

Na kierunku Nagykanizsa, Kaposvár hitlerowcy do 10 marca nie osiągnęli żadnych sukcesów. 10 marca po przegrupowaniu swoich sił nieprzyjaciel wykonał uderzenie na Csököly, 14 marca — na Nikla i 23 marca — na Mestegne. Jednak wskutek zdecydowanego oporu wojsk pierwszego rzutu i kontrataków wykonanych przez 113 i 104 dywizję piechoty oraz 32 brygadę zmechanizowaną, szybko manewrującą wzdłuż frontu, natarcie nieprzyja-

ciela zostało zatrzymane. Kosztem olbrzymich strat udało się hitlerowcom wiać w tym rejonie w obronę wojsk radzieckich zaedwie na głębokość 6—8 km.

Próby nieprzyjaciela rozwinięcia natarcia z przyczółków na północnym brzegu Drawy również nie przyniosły mu pomyślnych rezultatów. Przyczółek w rejonie Dolni Miholjac został zlikwidowany przez wojska 133 korpusu armijnego i 1 armii bułgarskiej — 18 marca, a w rejonie Valpovo — 22 marca.

Tak więc już 15 marca kontrofensywa wojsk hitlerowskich w rejonie jeziora Balaton została całkowicie załamana. Cele postawione przez Naczelnego Dowództwa Armii Radzieckiej przed wojskami 3 Frontu Ukraińskiego — w uporczywej obronie wyczerpać i wykrwawić zgrupowania uderzeniowe hitlerowców i stworzyć warunki dla przejścia do zdecydowanego natarcia — zostały osiągnięte.

Właśnie 15 marca, w terminie, w którym zgodnie z dyrektywą Naczelnego Dowództwa wojska radzieckie miały przejść do natarcia, nastąpił przełomowy moment w operacji obronnej. Nieprzyjaciel był tak wyczerpany i wykrwawiony, że bez wprowadzenia do bitwy nowych odwodów nie mógł dalej kontynuować natarcia. A odwodów tych dowództwo hitlerowskie już nie miało.

Wojska radzieckie po ciężkich, trwających dziesięć dni walkach obronnych utrzymały inicjatywę w swoich rękach, zachowały silne odwody i w ten sposób były w stanie przejść do zdecydowanego natarcia w ustalonych uprzednio terminach.

15 marca ogólny stosunek sił w pasie 3 Frontu Ukraińskiego zmienił się na korzyść wojsk radzieckich i wynosił: w piechocie — 1,5:1, w artylerii — 1,6:1, w moździerzach — 2:1, w lotnictwie — 1,5:1 i w czołgach 1:1. Do tego czasu na prawym skrzydle Frontu zostało utworzone i było gotowe do natarcia silne zgrupowanie uderzeniowe w składzie 9 i 4 armii gw. 16 marca wojska 3 Frontu Ukraińskiego przeszły do natarcia. Rozpoczęła się wiedeńska operacja zaczepna.

WYNIKI OPERACJI

Wojska 3 Frontu Ukraińskiego w ciągu dziesięciu dni bohaterskich walk obronnych całkowicie zniweczyły próbę realizacji przez hitlerowców planu kontrofensywy, wyczerpały i wykrwawiły ich wojska i stworzyły przez to dogodne warunki do przejścia do działań zaczepnych.

6 armia pancerna SS do 15 marca zużyła wszystkie swoje siły, a jednak nie mogła przełamać obrony wojsk radzieckich. Na po-

łudnie od jeziora Velence wojska hitlerowskie wiały się w obronę radziecką zaledwie na głębokość do 10 km, a na zachód od kanału Sárviz — na wąskim odcinku — do 30 km. Natarcie 2 armii pancernych w kierunku na Kaposvár przyniosło jeszcze skromniejsze wyniki. Dokonane przez nią wiały nie przewyższało 6—8 km. Jeśli chodzi o uderzenie grupy operacyjnej Weichsa, to również i ono zakończyło się niepowodzeniem hitlerowców.

W toku zaciętych walk obronnych wojska 3 Frontu Ukraińskiego zadały hitlerowcom ogromne straty, wynoszące około 40 000 zabitych i wziętych do niewoli, około 500 czołgów i dział pancernych, ponad 300 dział i moździerzy oraz do 500 transporterów opancerzonych. W walkach powietrznych i ogniem artylerii przeciwlotniczej zostało zestrzelonych 250 samolotów nieprzyjaciela.

6 armia pancerna SS, która w grudniu 1944 r. i styczniu 1945 r. z powodzeniem gromiła wojska anglo-amerykańskie w Ardenach, została rozbita przez 3 Front Ukraiński. Było to wyraźnym dowodem wyższości radzieckiej sztuki wojennej nad sztuką wojenną armii państw kapitalistycznych, dowodem mistrzostwa dowództwa radzieckiego i jego umiejętności walki z dużymi zgrupowaniami pancernymi nieprzyjaciela i wreszcie dowodem wysokiej wartości moralnych wojsk radzieckich.

Rozгромienie bardzo silnego zgrupowania hitlerowców w rejonie jeziora Balaton pozabawilo ich możliwości przyjscia z pomocą swoim wojskom na kierunku berlińskim oraz stworzyło dogodny dla wojsk radzieckich warunki do skutecznego wykonania wiedeńskiej operacji zaczepnej — uderzenia na ostatni silny ośrodek przemysłowo-wojskowy i polityczny III Rzeszy, Austrii i południowych Niemiec.

Politycznym wynikiem balatońskiej operacji obronnej było załamanie jeszcze jednej próby kliku hitlerowskiej, by przeciągnąć wojnę.

OPERACYJNE I TAKTYCZNE WNIOSKI

Balatońska operacja obronna była operacją o znaczeniu strategicznym, przeprowadzoną siłami jednego Frontu. Jej organizacja i przebieg to jeszcze jeden dowód twórczego charakteru radzieckiej sztuki wojennej, wyrażającej się w określeniu i wykorzystaniu takich form i sposobów prowadzenia działań bojowych, które najbardziej odpowiadały konkretnej sytuacji.

Prawidłowa ocena sytuacji — oparta o poznane prawidłowości prowadzenia wojny, pozwoliła Naczelnemu Dowództwu Armii Radzieckiej przejść we właściwym czasie celowo od jednego rodzaju działań bojowych — natarcia — do drugiego — obrony, i w ten sposób zapewnić sobie możliwość rozbicia nieprzyjaciela przy małych stosunkowo własnych stratach i w ustalonych z góry terminach.

Cecha charakterystyczną bałatońskiej operacji obronnej jest to, że została ona przeprowadzona jedynie siłami znajdującymi się na tym kierunku strategicznym (budapeszteńskim). Jeśli w latach 1941—1942 do obrony angażowane były duże odwody strategiczne, a w bitwie pod Kurskiem odwody te były z góry ześrodkowane na tyłach występu kurskiego, to w bałatońskiej operacji obronnej Naczelne Dowództwo Armii Radzieckiej ograniczyło się jedynie do dokonania nieznacznej przegrupowania znajdujących się na tym kierunku sił, nie wciągając do bitwy swoich odwodów ani wojsk z innych kierunków strategicznych.

W czasie trwania operacji obronnej 3 Front Ukraiński wzmocniony został 9 armią gw., kilkoma brygadami artylerii pancernej. Ponadto w ciągu marca Front otrzymał 450 czołgów na uzupełnienie jednostek pancernych. Jednakże tylko brygady artylerii pancernej przybyły z 2 Frontu Ukraińskiego wzięły jeszcze udział w obronie, natomiast pozostałe siły przeznaczone były do działań zaczepnych. Dzięki temu, w tym czasie, gdy nieprzyjaciel zużył już wszystkie swoje odwody, 3 Front Ukraiński nie tylko że zachował poważne siły, lecz był w stanie natychmiast po walkach obronnych, bez paury operacyjnej przejść do zdecydowanego natarcia zgodnie z planem i w terminie określonym przez Naczelne Dowództwo. Warto zaznaczyć, że wojska Frontu przeszły do działań zaczepnych bezpośrednio po załamaniu natarcia nieprzyjaciela.

Bałatońska operacja obronna w całej pełni potwierdziła tę tezę, że operacje Frontowe o dużym rozmachu nie mogą być prowadzone w oderwaniu od działań innych Frontów. Na korzyść 3 Frontu Ukraińskiego działała 5 armia lotnicza 2 Frontu Ukraińskiego. Oprócz tego udział w operacji wzięły również okręty Dunajskiej flotylli wojennej.

Operacyjna obrona wojsk radzieckich w rejonie jeziora Bałaton charakteryzowała się dużą trwałością, głębokim ugrupowaniem wojsk i zapór inżynierskich, zmasowaniem sił i środków na głównych kierunkach, dobrą organizacją systemu ognia oraz szerokim manewrem siłami i środkami w toku operacji. W re-

zultacie tego obroną wojsk radzieckich okazała się dla nieprzyjaciela niepokonalna.

Doświadczenie walk obronnych w rejonie jeziora Balaton potwierdziło również i to twierdzenie, że w warunkach współczesnej wojny, kiedy zgrupowanie uderzeniowe nieprzyjaciela posiada w swoim składzie znaczną ilość środków o dużej sile przebojowej, obrona powinna być głęboko urzutowana.

Rozmiary przyczółka zajmowanego przez 3 Front Ukraiński na zachodnim brzegu Dunaju ograniczały w pewnym stopniu operacyjną głębokość obrony. Mianowicie gdy na lewym skrzydle Frontu głębokość obrony dochodziła do 100—120 km, to na prawym skrzydle nie przewyższała ona 25—50 km. Należy jednak zaznaczyć, że i w tych warunkach obrona wojsk radzieckich była głęboko urzutowana. Każda armia, znajdująca się w pierwszym rzucie, rozbudowała trzy pasy obrony o ogólnej głębokości do 30 km. Siłami Frontu rozbudowane zostały dwie rubieże obrony: trzecia rubież przygotowywana była wzdłuż wschodniego brzegu Dunaju.

W sumie wojska 3 Frontu Ukraińskiego przygotowały do sześciu pasów i rubieży obronnych oraz dużą ilość pozycji pośrednich i ryglowych. W rejonie gdzie przyczółek posiadał najmniejszą głębokość, pasy obronne budowano w bliskich od siebie odstępach, z takim jednak wyliczeniem, aby nieprzyjaciel włamawszy się w jeden z pasów narażony był na oddziaływanie z następnego. Doskonale przygotowanie pod względem inżynieryjnym obszaru przyczółka na zachodnim brzegu Dunaju w pełni zabezpieczyło trwałość obrony i przeprowadzenie skrytego manewru siłami i środkami w toku operacji.

W balatońskiej operacji obronnej siły i środki były głęboko urzutowane. Front ugrupowany był w dwa rzuty operacyjne i ponadto w odwodzie posiadał związki szybkie. Armie ugrupowane były w jeden—dwa rzuty. Gdy armia ugrupowana była w jeden rzut, w dyspozycji dowódcy armii pozostawały silne odwody.

Dzięki głębokiemu ugrupowaniu operacyjnemu Frontu i armii wszystkie trzy pasy obrony i częściowo Frontowa rubież zawniasu obsadzone były przez wojska. W ten sposób głębokość zajętej przez wojska obrony dochodziła do 50—60 km. Takie ugrupowanie wojsk umożliwiało radzieckiemu dowództwu przeprowadzanie szybkiego manewru siłami i środkami na najbardziej zagrożone kierunki.

W balatońskiej operacji obronnej wojska 3 Frontu Ukraińskiego w odróżnieniu od obrony radzieckiej pod Kurskiem (w lipcu

1943 r.) ustępował w nieprzyjacielowi w sile żywej, a w szczególności w sprzeczce bojowej. W tych warunkach trwałość obrony wojsk radzieckich zabezpieczona była przez wykonywanie szerokiego manewru przez pierwsze rzuty i koncentrację oddziałów operacyjnych, głównie jednostek pancernych i oddziałów artylerii pancernych na kierunku głównego uderzenia nieprzyjaciela oraz zajmowanie w odpowiednim czasie zawczasu przygotowanych pasów obronnych i pozycji ryglowych.

W odróżnieniu od bitwy pod Kurskiem, w rejonie jeziora Balaton głęboko urzutowana obrona i to zarówno jeśli chodzi o jej inżynierską rozbudowę, jak też i głębokie ugrupowanie wojsk organizowana była w ograniczonym czasie, równoległe z przygotowaniem wojsk do natarcia.

Zadania te zostały przez 3 Front Ukraiński pomyślnie zrealizowane. Dużą rolę odegrało przy tym wykorzystanie doświadczeń zdobytych przez wojska radzieckie podczas odpierania uderzeń jednostek pancernych nieprzyjaciela na kierunku budapesteńskim w styczniu 1945 roku.

Niepokonalność obrony zapewniona została również przez odpowiednie ugrupowanie sił i środków. Armie, znajdujące się na kierunkach, gdzie spodziewane było główne uderzenie nieprzyjaciela, broniły się w pasie o szerokości 39—44 km, podczas gdy armie na drugorzędnych kierunkach broniły rubieży na froncie 113—150 km.

Armie broniące się na kierunku głównego uderzenia nieprzyjaciela otrzymywały największą ilość środków wzmocnienia. Dzięki temu uzyskano na tych kierunkach duże nasycenie operacyjne: jedna dywizja piechoty na 3,3—4,4 km, do 53 dział i moździerzy oraz do 4 czołgów i dział pancernych na 1 km frontu. Nasycenie czołgów pomiędzy jeziorem Velence a kanałem Sárviz, gdzie faktycznie ześrodkowane były wszystkie związki pancerne Frontu dochodziło do 15 czołgów i dział pancernych na 1 km frontu.

Obronę wojsk radzieckich w rejonie jeziora Balaton cechowała wysoka aktywność, wyrażająca się w wykonywaniu zmasowanych uderzeń ognia artylerii i lotnictwa na nacierające wojska nieprzyjaciela, w realizacji szerokiego manewru siłami i środkami i w przeprowadzaniu kontrataków.

Przeciwuderzenia w myśl planu miały być wykonywane tylko w sprzyjających warunkach. W toku operacji na kierunku głównego uderzenia nieprzyjaciela przeciwuderzeń nie wykonywano. Chodziło o to, że w sytuacji, gdy nieprzyjaciel posiadał znaczną przewagę w czołgach, wykonywanie przeciwuderzeń twarzało

zbędne ryzyko i mogło w konsekwencji doprowadzić do osłabienia obrony. Ponadto radzieckie związki pancerne (najbardziej nadające się do przeprowadzenia przeciwuderzeń) miały mało czołgów (35—75) i w tych warunkach bardziej celowe było zwalczanie nieprzyjaciela ogniem z miejsca.

✓ W operacji obronnej 3 Frontu Ukraińskiego duża rolę odegrał manewr siłami i środkami przeprowadzany zarówno z głębi, jak i wzdłuż frontu. Na przykład dowódca Frontu już w pierwszym dniu operacji wysunął na drugi pas obrony korpusy pancerne i zmechanizowane oraz szereg jednostek piechoty, dzięki czemu zwiększone zostało nasycenie taktyczne na kierunku głównego uderzenia nieprzyjaciela. W następnych dniach na kierunek głównego uderzenia nieprzyjaciela zostały wysunięte: korpus armijny, pancerny i kawalerii. Przeprowadzony był również szeroki manewr artylerią.

Manewr siłami i środkami zapewniał narastanie sił w toku operacji obronnej na kierunkach głównych uderzeń nieprzyjaciela, likwidował przewagę nieprzyjaciela i doprowadzał do zmiany stosunku sił na korzyść wojsk radzieckich.

W balatońskiej operacji obronnej nastąpił dalszy poważny rozwój taktyki obrony.

Taktyczna strefa obrony składała się z głównego i drugiego pasa o ogólnej głębokości 10—15 km. Główny pas obrony posiadał głębokość 5—7 km i był dobrze rozbudowany pod względem inżynieryjnym. Razem z pozycją przygotowaną przez drugie rzuty pułków składał się on z trzech pozycji.

Korpusy na kierunku głównego uderzenia nieprzyjaciela broniły pasa o szerokości 15—20 km, a dywizje — 6—8 km. Na drugorzędnych kierunkach korpusy broniły się w pasie 28—32 km, a dywizje — 12—16 km. Korpusy, dywizje i pułki z reguły ugrupowane były w dwa, a niekiedy w jeden rzut. Powodem ugrupowania związków taktycznych i oddziałów w jeden rzut były przede wszystkim ich małe stany bojowe.

Pierwszej pozycji głównego pasa broniły bataliony pierwszego rzutu. Na drugiej pozycji broniły się odwody i drugie rzuty pułków piechoty. W niektórych wypadkach na drugiej pozycji rozmieszczone były i drugie rzuty dywizyj (36 dywizja gw., 30 korpusu armijnego, 233 dywizja 135 korpusu armijnego). Na trzeciej pozycji broniły się drugie rzuty i odwody dywizyj. W ten sposób zasadniczy wysiłek wojsk przeznaczonych do obrony głównego pasa ześrodkowany był na pierwszej i drugiej pozycji.

Drugi pas obrony obsadzony był przez drugie rzuty i odwody

korpusów armijnych, a w pewnych wypadkach również i odwody armii (21 dywizja piechoty 26 armii).

W korpusach, dywizjach i pułkach organizowane były grupy artylerii, artyleryjskie odwody przeciwpancerne oraz oddziały zaporowe.

Pomimo niepełnych stanów bojowych związków taktycznych i oddziałów nasycenie uzyskane przez wojska radzieckie było stosunkowo wysokie: nasycenie taktyczne w korpusach armijnych wynosiło do jednego batalionu piechoty oraz 31—42 dział i moździerzy na 1 km frontu. Istotnym niedociągnięciem był jednak brak czołgów w składzie korpusów armijnych.

W toku operacji nieprzyjaciel szeroko stosował działania nocne. Wymagało to podjęcia przez dowództwo radzieckie specjalnych kroków mających na celu przede wszystkim organizację walki z czołgami nieprzyjaciela w porze nocnej. Jak wykazało doświadczenie, obrona była najbardziej trwała tam, gdzie broniły się wojska dobrze przygotowane do działań nocnych.

Bitwa obronna w rejonie jeziora Balaton wykazała, że współczesna piechota, szeroko wykorzystując transzeje, współczesne środki walki i umiejętnie manewrując, jest zdolna we współdziałaniu z innymi rodzajami wojsk przeciwstawić się silnym uderzeniom czołgów nieprzyjaciela, walczyć z nimi przez dłuższy okres czasu i stworzyć niepokonalną obronę. Hitlerowcy, ześrodkowawszy na kierunku głównego uderzenia silne zgrupowanie pancerne, posiadające w swoim składzie znaczną liczbę czołgów ciężkich, nie byli w stanie przełamać w pełni taktycznej strefy obrony wojsk radzieckich.

Wspaniałym przykładem wytrwałości piechoty w obronie są walki wojsk 27 armii na południe od jeziora Balaton, gdzie hitlerowcom w ciągu dziesięciu dni działań udało się włamać na wąskim odcinku zaledwie na głębokość do 10 km. Wyjątkową wytrwałość i bohaterstwo przejawiały oddziały 78 dywizji piechoty oraz 207 brygada artylerii pancernej, które nie dopuściły do przerwania się czołgów nieprzyjaciela w kierunku Kisve-lence.

Dużą rolę w odpieraniu uderzeń czołgów nieprzyjaciela odegrała artyleria. W szczególności wyjątkowo ważne znaczenie miało prawidłowe, ocpowiadające konkretnej sytuacji ugrupowanie artylerii.

Artyleria wykorzystywana była zmasowanie na kierunkach uderzeń nieprzyjaciela. Nasycenie artylerii dochodziło na tych odcinkach do 50—80 dział i moździerzy na 1 km frontu. Nasycenie takie zapewnione zostało zarówno dzięki odpowiedniemu

ugrupowaniu, jak też dzięki szeroko stosowanemu manewrowi środkami artyleryjskimi. W zależności od sytuacji artyleria była szybko przegrupowywana z odcinków nieatakowanych na kierunku uderzeń woisk hitlerowskich. W tym wypadku pouczające jest przegrupowanie artylerii w rejon Nagybajom. Broniąca się tu 57 armia, w chwili rozpoczęcia przez nieprzyjaciela natarcia miała 8 dział i moździerzy na 1 km frontu. W wyniku przegrupowania artylerii z innych odcinków nasycenie artylerii na drugi dzień walki wyniosło do 42 dział i moździerzy, na trzeci do 87, a w następnych dniach do 110 dział i moździerzy na 1 km frontu.

W operacji balatońskiej artyleryjskie kontrprzygotowanie nie zostało przeprowadzone, gdyż nie udało się określić dokładnie czasu rozpoczęcia przez nieprzyjaciela artyleryjskiego przygotowania ataku. Jednak dzięki temu, że kontrprzygotowanie było zawnazs zaplanowane, artyleria mogła otworzyć zmasowany ogień na zgrupowanie uderzeniowe nieprzyjaciela natychmiast po rozpoczęciu przez niego artyleryjskiego przygotowania ataku i w rezultacie zadać mu duże straty. Poważną rolę w odpięciu uderzeń nieprzyjaciela odegrał również zawnazs przygotowany manewr ogniem artylerii.

W balatońskiej operacji obronnej szczególnie dużego znaczenia nabrała obrona przeciwpancerna, której zadaniem było odparcie zmasowanych uderzeń silnych zgrupowań czołgów nieprzyjaciela.

Obrona przeciwpancerna była głęboko urzutowana — na głównych kierunkach głębokość jej dochodziła do 35—50 km, cechował ją dobrze rozwinięty system przeciwpancernych rejonów obrony oraz istnienie silnych odwodów przeciwpancernych. Nasycenie artylerii przeciwpancernej dochodziło w armiach do 16—30 dział na 1 km frontu, a z uwzględnieniem dział pancernych i czołgów, wykorzystywanych w systemie obrony przeciwpancernej — 25—30 dział na 1 km frontu. Oprócz tego w systemie obrony przeciwpancernej działało 68 oddziałów zaporowych. W pasach obrony armii środki przeciwpancerne urzutowane były na głębokość do 35 km.

Artyleryjskie odwody przeciwpancerne były w ręku dowódcy Frontu oraz dowódców armii, korpusów i dywizji skutecznym środkiem podczas odpięcia uderzeń czołgów nieprzyjaciela. Istnienie w składzie tych odwodów ciężkich dział pancernych (SU-100, SU-152) nie tylko wpłynęło na zwiększenie ich siły ogniowej, lecz również umożliwiało wykonywanie nimi szybkiego manewru.

Artyleryjskie odwody przeciwpancerne miały przygotowane pozycje ogniowe na przewidywanych rubieżach rozwinięcia.

Do walki z czołgami nieprzyjaciela była również szeroko wykorzystywana artyleria przeciwlotnicza.

Korpusy pancerne i zmechanizowane, jak również samodzielne brygady i pułki artylerii pancernej, działając wspólnie ze związkami ogólnowojskowymi w obrębie taktycznej strefy obrony, odpierały uderzenia czołgów nieprzyjaciela ogniem z miejsca. Zwiększało to w poważnym stopniu trwałość obrony i nasycenie ognia artyleryjskiego.

Związki pancerne i zmechanizowane organizowały obronę w formie punktów oporu, posiadających w swoim składzie 4—6 czołgów i dział pancernych, jeden pluton piechoty zmotoryzowanej oraz 2—4 działa i moździerze. Na przykład 18 korpus pancernej, broniący się razem z piechotą w rejonie Sarasd i na północ od tego miasta, rozbudował (odcinkami) do 15 km transzei oraz 190 okopów dla czołgów i dział pancernych. 1 korpus zmechanizowany gw., który wspólnie z 206 dywizją piechoty zajmował obronę w rejonie Sárbogárd rozbudował (odcinkami) do 50 km transzei oraz 150 okopów dla czołgów i dział pancernych.

Działania radzieckich związków pancernych ogniem z miejsca, z zawczasu przygotowanych pozycji, znacznie zmniejszyły ich straty i to zarówno od ognia artylerii nieprzyjaciela, jak też od uderzeń jego lotnictwa.

Związki pancerne były również wykorzystywane jako odwody do zamykania kierunków, na których nieprzyjaciel wykonywał główne uderzenie, oraz do wzmocnienia kontrataków piechoty. Szerokie zastosowanie znalazły działania czołgów z zasadzek, przy czym w tym wypadku dla ich osłony wyznaczano pododdziały piechoty.

Dużą rolę w odparciu kontrofensywy nieprzyjaciela odegrało lotnictwo. 17 armia lotnicza, nie bacząc na nie sprzyjające warunki meteorologiczne (od 6 do 15 marca były tylko trzy dni lotne, sześć o ograniczonej lotności i jeden dzień nielotny), ściśle współdziałała z wojskami naziemnymi, wspierała je bezpośrednio na polu walki, obezwładniała odwody nieprzyjaciela i prowadziła walkę z jego lotnictwem.

W ciągu dziesięciu dni 17 armia lotnicza wykonała 5877 samolotolotów, w tym 50% przypada na samoloty szturmowe i bombowe. Lotnictwo w toku bitwy działało grupami po 12 — 18—36 samolotów, wykonując zmasowane uderzenia na wojska nieprzyjaciela, z tym że w walce z jego czołgami główną rolę odgrywały samoloty szturmowe.

Pomyslnie równieŝ prowadzona była walka o utrzymanie pa-
nowania w powietrzu. W ciagu dziesieciu dni lotnictwo radzie-
ckie przeprowadziło 71 walk powietrznych, w czasie których
zniszczono 77 samolotów nieprzyjaciela; własne straty wyniosły
w tym czasie — 11 samolotów. Świadczyło to o wysokiej jakości
radzieckich samolotów, o mistrzostwie i wysokich walorach mora-
lnych radzieckich pilotów.

Należy równieŝ podkreślić realizację ścisłego współdziałania
dwóch armii lotniczych — 17 i 5 armii lotniczej. Były dni, kie-
dy ~~wszystkie samoloty~~ samoloty 5 armii lotniczej 2 Frontu Ukraińskiego
działały w pasie obrony 3 Frontu Ukraińskiego ze względu na
to, że lotnictwo tego ostatniego nie mogło być użyte w walce
wskutek złych warunków meteorologicznych w rejonie zajmo-
wanych przez nie lotnisk.

Wojska inżynieryjne w przewidywaniu natarcia nieprzyjacie-
la wykorzystane były wspólnie z oddziałami piechoty w celu
stworzenia głęboko urzutowanej obrony. Przy ich pomocy roz-
budowany został głęboki system transzei, duża ilość pozycji
ogniowych, stanowisk dowodzenia i punktów obserwacyjnych
oraz zabezpieczona została przeprawa przez rzekę Dunaj.

W toku operacji obronnej dużą rolę odegrały oddziały zapo-
rowe. Zamykały one polami minowymi drogi posuwania się nie-
przyjaciela, przy czym niejednokrotnie zapory ustawiane były
pod jego ogniem. Oprócz tego oddziały zaporowe samodzielnie
prowadziły walkę z czołgami i piechotą nieprzyjaciela.

W toku operacji oddziały zaporowe ustawiły do 194 tysięcy
min przeciwczołgowych i do 189 tysięcy min przeciwpiechot-
nych.

Na polach minowych ustawionych przez oddziały zaporowe
Frontu w toku walki zostało zniszczonych 256 czołgów nieprzy-
jaciela, co stanowi 96% ogólnej liczby czołgów zniszczonych
w ogóle na polach minowych.

W bałatońskiej operacji obronnej poważne znaczenie miało
sprawne zaopatrzenie materiałowo-techniczne. Należy przy tym
zaznaczyć, że organa tyłowe nie tylko wywiązały się pomyślnie
i na czas z zadań w zakresie zabezpieczenia wojsk w czasie trwa-
nia operacji obronnej w amunicję, materiały pędne i smary, żywność
oraz inne rodzaje zaopatrzenia, lecz równieŝ zabezpieczyły
je odpowiednio dla przejścia do natarcia.

W czasie operacji obronnej wojska 3 Frontu Ukraińskiego zu-
żyły średnio od jednej do półtorej jednostki ognia pocisków
i min.

Zużycie amunicji przez wojska Frontu w czasie od 6 do 15 marca 1945 roku * przedstawione jest w tabeli 2.

Tabela 2

Kaliber	82 mm	120 mm	76 mm AP	76 mm AD	122 mm hb	122 mm armat	152 mm hb armat	203 mm hb
W tysiącach sztuk	339	168	55	2;8	66	7	19	0,2
W jednostkach ognia	1,4	1,6	1,1	1	1,1	1,7	2,2	0,1

Wiele wysiłku włożyły organa tyłowe w terminowe uzupełnienie wojsk w sprzęt uzbrojeniowy oraz dokonywanie remontu uszkodzonego sprzętu technicznego. Dzięki sprawnie przeprowadzonemu remontowi znaczna część sprzętu dość szybko powracała z powrotem na pole walki.

Zostało to uzyskane w wyniku ustalenia surowych wymagań w zakresie ewakuacji z pola walki uszkodzonego sprzętu oraz dzięki zorganizowaniu baz remontowych sprzętu artyleryjskiego.

Na powodzenie balatońskiej operacji obronnej poważny wpływ miała również intensywna praca partyjno-polityczna, prowadzona przez organa polityczne, organizacje partyjne i komsomolskie zarówno w okresie przygotowawczym, jak też i w czasie walki. Partia Komunistyczna wychowywała żołnierzy radzieckich w duchu bezgranicznej wytrwałości i uporczywości w walce.

Komuniści i komsomolcy umacniali w żołnierzach wiarę w rozbicie wroga. Dawali oni wspaniałe przykłady umiejętnego prowadzenia walki z czołgami nieprzyjaciela, przykłady nieugiętej wytrwałości i w ten sposób wpływali na wzmoczenie uporu w walce u pozostałych dowódców i żołnierzy.

W ciągu marca na członków i kandydatów partii zostało przyjętych 5809 najlepszych żołnierzy i oficerów. W tym samym czasie do Komsomolu przyjęto 6754 osób **.

ZAKOŃCZENIE

Wojska 3 Frontu Ukraińskiego pomyślnie zrealizowały operację obronną w rejonie jeziora Balaton, mającą na celu odparcie silnej kontrofensywy nieprzyjaciela. Wojska radzieckie

* Artyleria w armijnej operacji obronnej „Biuletyn Informacyjny” nr 78, „Wojenizdat”, 1948 str. 80.

** Archiwum MO ZSRR, for. 243, op. 32 276 ss, d. 3 str. 2—3.

w uporczywej i aktywnej obronie, dając niedoścignione przykłady wytrwałości i bohaterstwa, wyczerpały i wykrwawiły nieprzyjaciela oraz stworzyły dogodne warunki dla ostatecznego rozgromienia wojsk hitlerowskich na wiedeńskim kierunku strategicznym.

Balatońska operacja wykazała w całej pełni, że plan dowództwa hitlerowskiego przeprowadzenia kontrofensywy w rejonie jeziora Balaton był w swojej istocie błędny i awanturniczy. Dowództwo hitlerowskie podobnie jak dawniej nie doceniało siły Armii Radzieckiej, jej sztuki wojennej i jednocześnie przeceniało swoje własne siły, a w szczególności możliwość osiągnięcia powodzenia w wyniku silnych uderzeń jednostek pancernych. Balatońska operacja obronna dobitnie świadczy o przewadze radzieckiej sztuki wojennej nad sztuką wojenną armii hitlerowskiej.

W osiągnięciu powodzenia w tej operacji wyjątkowo ważną rolę odegrało prawidłowe kierownictwo strategiczne Naczelnego Dowództwa Armii Radzieckiej.

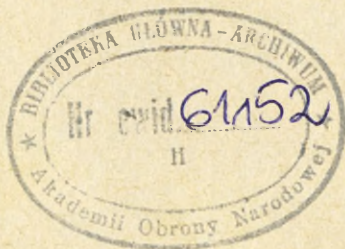
Dowództwo hitlerowskie usiłowało przez przeprowadzenie silnej kontrofensywy w rejonie jeziora Balaton udaremnić natarcie wojsk radzieckich na południowym skrzydle Frontu. Jednak Naczelne Dowództwo Armii Radzieckiej w porę wykryło zamiar nieprzyjaciela. W myśl jego wskazówek utworzona została obrona niepokonana dla zgrupowań pancernych nieprzyjaciela.

W czasie trwania operacji obronnej Naczelne Dowództwo nieprzerwanie śledziło rozwój sytuacji na tym odcinku frontu radziecko-niemieckiego.

Marszałek Związku Radzieckiego Tołbuchin, występując w dniu 12 kwietnia 1946 roku na konferencji Południowej Grupy Wojsk mówił: „Trzeba było mieć dużą siłę woli, aby nie użyć w tych dniach do walki 9 armii gwardii”. Kiedy dowódca Frontu w związku z ciężką sytuacją zwrócił się do Naczelnego Dowództwa z prośbą o wyrażenie zgody na wykorzystanie 9 armii gw. w bitwie obronnej, Naczelne Dowództwo Armii Radzieckiej nie wyraziło na to zgody. Naczelne Dowództwo na podstawie analizy sytuacji właściwie określiło siły i możliwości nieprzyjaciela oraz ściśle oznaczyło czas przełomowego momentu dla przejścia do natarcia. Moment taki nastąpił 16 marca, kiedy to wojska 3 Frontu Ukraińskiego przeszły do natarcia rozpoczynając wiedeńską operację zaczepną.

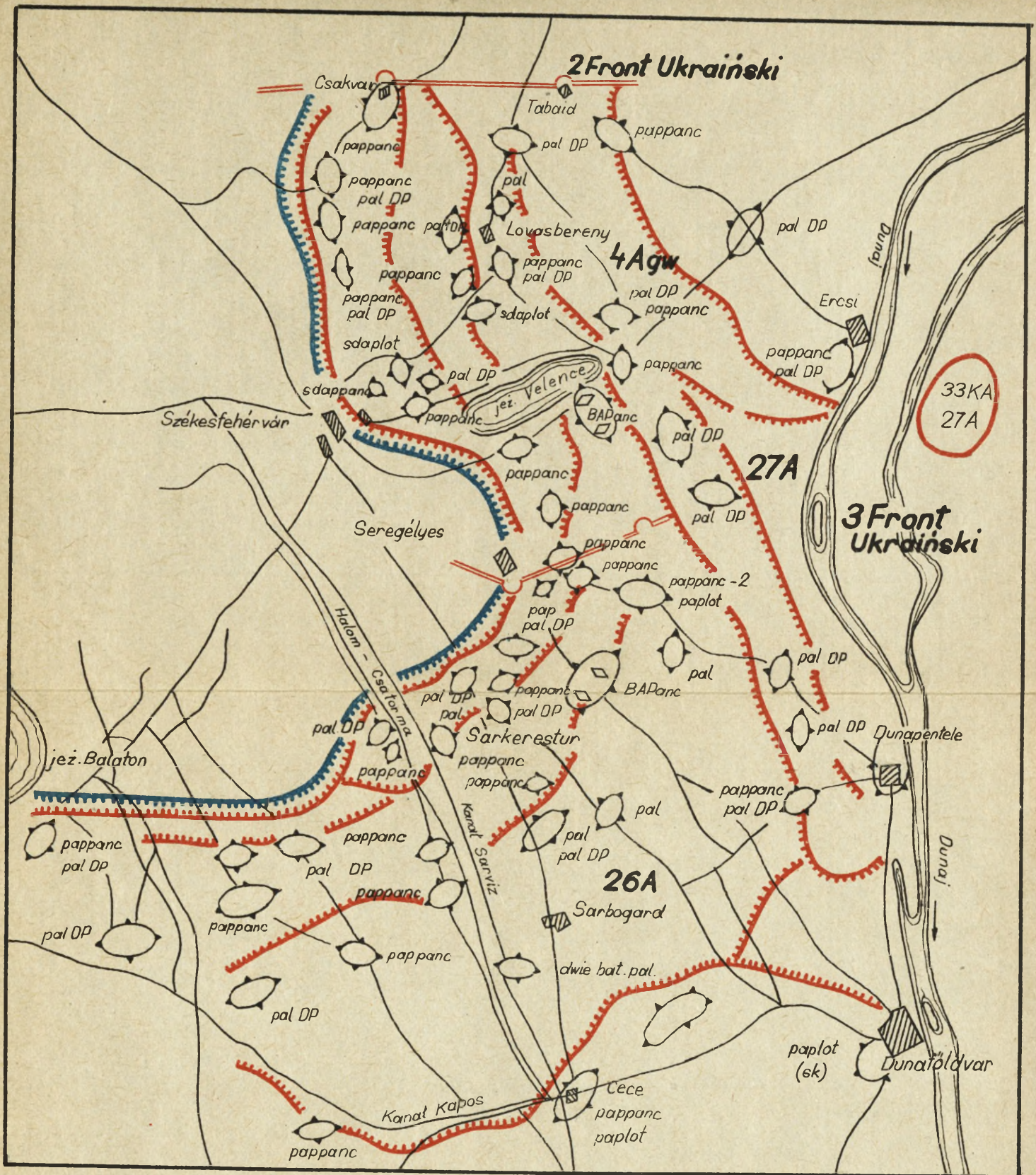
WYKAZ SZKICÓW

- ✓ Szkic 1. Sytuacja na wiedeńskim kierunku strategicznym w dniu 6 marca 1945 r. Zamiar Naczelnego Dowództwa Armii Radzieckiej przeprowadzenia wiedeńskiej operacji zaczepnej według dyrektywy z 17. 2. 1945 r. Plan dowództwa hitlerowskiego.
- ✓ Szkic 2. Organizacja obrony przez wojska 3 Frontu Ukraińskiego w rejonie jeziora Balaton w marcu 1945 r.
- ✓ Szkic 3. Organizacja obrony przez wojska 3 Frontu Ukraińskiego na kierunku budapeszteńskim w marcu 1945 r.
- ✓ Szkic 4. Ugrupowanie bojowe 30 korpusu armijnego w operacji balatońskiej (marzec 1945 r.).
- ✓ Szkic 5. Szkic przeciwpancernych rejonów obrony 3 Frontu Ukraińskiego według stanu na dzień 6 marca 1945 r.
- ✓ Szkic 6. Przebieg działań bojowych na centralnym odcinku obrony 3 Frontu Ukraińskiego.

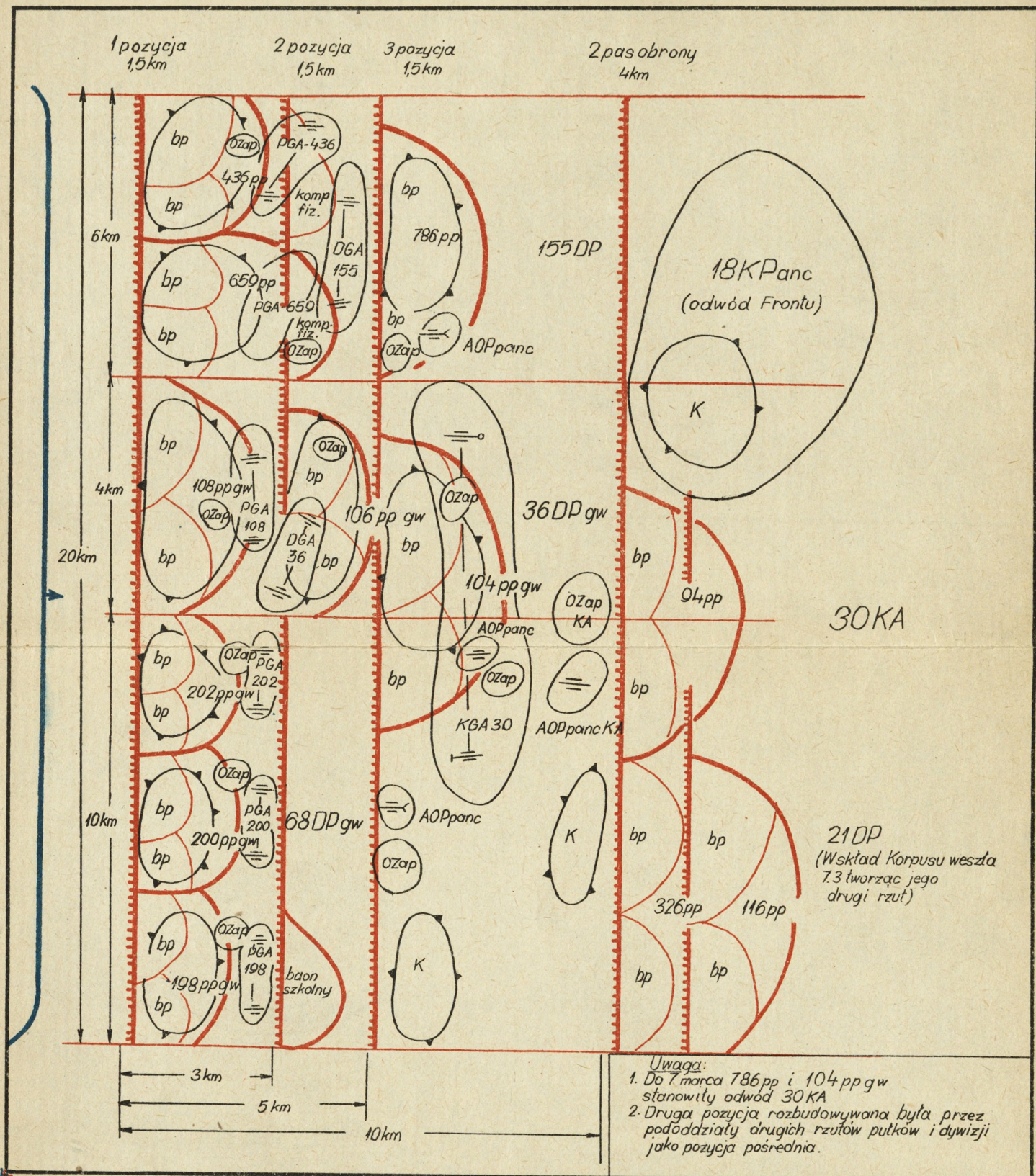

Szkic 6. PRZEBIEG DZIAŁAŃ BOJOWYCH NA CENTRALNYM ODCINKU OBRONY 3 FRONTU UKRAIŃSKIEGO

**Szkic 5. SZKIC PRZECIWPANCERNYCH REJONÓW OBRONY
3 FR. UKRAIŃSKIEGO WG STANU NA DZIEŃ 6 MARCA 1945r**

Wykonano 100 egz.
egz. nr 1-100 / Bibl. Jawna
opr. ptk KARPIŃSKI
rys. Z Ldn. 22. 10. 70
Nr ks. 3083 / ww

Szkic 4. UGRUPOWANIE BOJOWE 30 KORPUSU ARMIJNEGO W OPERACJI BALATOŃSKIEJ (MARZEC 1945r)